SAVONIA

”Minusta tulee lintututkija.”

Matkalla kohti lasten osallisuutta ja inkluusiota perhekerhotoiminnassa.

Eetu Junnilainen, Riikka Kotela & Heli Nevavesi

Opinnäytetyö

___. ___. _____ _____

Ammattikorkeakoulututkinto

SAVONIA-AMMATTIKORKEAKOULU **OPINNÄYTETYÖ**
Tiivistelmä

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Eetu Junnilainen, Riikka Kotela & Heli Nevavesi	
Työn nimi ”Minusta tulee lintututkija.” Matkalla kohti lasten osallisuutta ja inkluusiota perhekerhotoiminnassa.	
Päiväys 10.12.2014	Sivumäärä/Liitteet 41/5
Ohjaaja(t) Arja Pesola & Marjaana Tuovinen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Mannerheimin Lastensuojeliiton Kuopion Yhdistys Ry	

Tiivistelmä

Lasten oikeudet toteutuvat Suomessa vain osittain. Lapsiperheiden tulo-, terveys- ja hyvinvointierot, päihteet, yksinäisyys sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden toimimattomuus estävät YK:n määrittelemien lasten oikeuksien toteutumisen Suomessa täysimääräisesti.

Opinnäytetyön tavoitteena oli mallintaa lasten osallisuuteen ja inkluusioon tähtäävä perhekerhotoiminta. Mallinnuksen tarkoituksena oli selvittää ja kuvata, mitä perhekerhon toteutuksessa tehtiin sekä selvittää, mitä toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa tulisi ottaa huomioon, jotta voidaan tukea lapsen inkluusiota ja osallisuutta. Valmis opinnäytetyö on mallinnus raporttimuodossa.

Perheiden tai lasten kanssa eri toimintaympäristöissä työskentelevät voivat hyödyntää mallinnusta oman toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Yhtenä toimintaympäristönä voi olla esimerkiksi perhekeskukset. Mallintamisen testausvaihe toteutettiin perhekeskus MLL:n Kuopion Yhdistyksen Tavallisen Toiminnan Talossa keväällä 2013.

Teoreettinen viitekehys koostuu lasten osallisuudesta, lasten inkluusiosta sekä ohjauksen ja luontoympäristön merkityksestä lasten osallisuuden ja inkluusion toteutumisessa.

Jatkokehittämisen aiheena voi olla arviointityökalun kehittäminen inkluusion ja osallisuuden toteutumisen arviointia varten. Mallinnusta voi hyödyntää arviointityökalun kehittämisessä.

Avainsanat
Osallisuus, inkluusio, lapsiperheet, lapset, ohjaus

SAVONIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES **THESIS**
Abstract

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Eetu Junnilainen, Riikka Kotela & Heli Nevavesi			
Title of Thesis "I will be a bird scientist". Trip towards children´s participation and inclusion in family club activities.			
Date	10.12.2014	Pages/Appendices	41/5
Supervisor(s) Arja Pesola & Marjaana Tuovinen			
Client Organisation /Partners Kuopio Mannerheim League of Child Welfare			

Abstract

The UN Convention on the Rights of the Child is materialised only partially in Finland. There are several reasons to explain that situation: substance abuse, loneliness and differences in incomes, health and well-being of families with children and moreover dysfunctional social and health care.

The aim of this study was to model family club activities pursuing for children's participation and inclusion. The model has two purposes: to describe and illustrate how the family club was carried out and to examine what needs to be taken into account from perspective of children's participation and inclusion while planning and organizing similar activities. The finished thesis is a report-form of the model.

Individuals working with families or children in various environments can benefit from the model while planning and organising their own activities. One example of such environments could be family centres. The empirical part of the study was conducted in "House of common activities of Kuopio Mannerheim League of Child Welfare" in the spring 2013.

The theoretical framework consists of participation and inclusion of the child and furthermore of the meaning of guidance and nature environment in that process. A further research on the topic could comprise of development of an assessment tool for evaluating the realisation of participation and inclusion. This model can be used in the development of such a tool.

Keywords
Participation, inclusion, families with children, children, guidance

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
1 JOHDANTO 6
2 LASTEN OSALLISUUS JA INKLUUSIO 9
2.1 Lasten inkluusio 9
2.2 Lasten osallisuus 10
2.3 Ohjauksen merkitys lasten inkluusion ja osallisuuden toteutumisessa 13
2.4 Luonto toimintaympäristönä lapsen osallisuuden ja inkluusion tukena 15
3 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS 17
4 PERHEKERHOTOIMINNAN MALLINTAMINEN 18
4.1 Kerhon ideointi ja toiminnan suunnitteluvaihe (PLAN) 18
4.2 Toiminnan toteutusvaihe (DO) 23
4.2.1 Ensimmäinen toimintakerta Tavallisen Toiminnan Talossa 24
4.2.2 Toinen toimintakerta Valkeisen lammella 26
4.2.3 Kolmas toimintakerta Tavallisen Toiminnan Talossa 28
4.2.4 Neljäs toimintakerta Konttilassa 29
4.3 Toiminnan arviointi (CHECK) 30
4.3.1 Inkluusion toteutuminen perhekerhossa 30
4.3.2 Osallisuuden toteutuminen perhekerhossa 31
4.3.3 Ohjauksen arviointia 33
4.3.4 Työn luotettavuus ja eettisyys 34
4.4 Parannusehdotukset (ACT) / kehittämissuositukset 34
5 POHDINTA 37
LÄHTEET 39

LIITTEET

Liite 1 Kutsu perhekerhon suunnitteluiltaan
Liite 2 Toiminnan suunnittelulomake 1. toimintakerta
Liite 3 Toiminnan suunnittelulomake 2. toimintakerta
Liite 4 Toiminnan suunnittelulomake 3. toimintakerta
Liite 5 Toiminnan suunnittelulomake 4. toimintakerta

1 JOHDANTO

Lasten hyvinvointi tulee ilmi vuorovaikutuksellisissa ilmiöissä ja ihmissuhteissa. Erityisen tärkeitä ovat ystävät ja heidän kanssaan vietetty aika. Muita tärkeitä hyvinvointia lisääviä asioita olivat muun muassa perhe, vanhemmat ja sisarukset sekä heidän kanssaan vietetty aika. (Sahonen & Vuorio 2014, 23–24.) Yhteinen tekeminen on tärkeää myös lasten vanhemmille. Stakesin HYPA – hankkeen lapsiperheille tehdyn kyselyn mukaan yli puolet vanhemmista oli asettanut yhteiset juttelu- ja ruokailuhetket iloa tuottavien asioiden kärkeen. Erityisesti pienten lasten vanhemmat iloitsevat leikeistä ja peleistä, ulkoilusta ja lukemisesta lapsen kanssa. (Lammi-Taskula & Bardy 2009,61–62.)

Lasten oikeudet toteutuvat Suomessa vain osittain. Lapsiperheiden tulo- terveys- ja hyvinvointierot, päihteet, yksinäisyys sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden toimimattomuus estävät YK:n määrittelemien lasten oikeuksien toteutumisen Suomessa täysimääräisesti. Suurin osa lapsista Suomessa voi hyvin, mutta on myös merkittävä osa, jotka voivat huonosti ja kärsivät kasautuvista ongelmista. (THL 2014a.)

Lapsiperheiden köyhyys on lähes kolminkertainen verrattuna 90-lukuun. Toisaalta myös yleiset työelämän kiireet ja muutokset kuormittavat perheitä. Työkiireet rajoittavat lasten oikeutta hoivaan ja suojeluun. Vanhemmat ovat huolissaan myös omasta jaksamisestaan. Lisäksi riittämätön vanhemmuuden tuki kuormittaa perheitä. Palveluiden antaman tuen kokevat kaikkein riittämättömimpinä ne perheet, jotka tarvitsisivat tukea eniten. (THL 2014a.)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) on kansalaisjärjestö, mikä tukee lapsiperheiden hyvinvointia. MLL muodostuu keskusjärjestöstä, jonka jäseniä ovat piirijärjestöt ja paikallisyhdistykset. Piirijärjestöjä on 10 ja paikallisyhdistyksiä 558. MLL:n ylin päättävä elin on liittokokous. Liittokokous valitsee valtuuston ja liittovaltuusto liitohallituksen, sekä linjaa ja hyväksyy toimintasuunnitelman kolmen vuoden välein. Tärkeä osa MLL:n strategiaa on toimiminen lasten oikeuksien puolesta. Toiminnassa korostetaan lapsen oikeutta onnelliseen lapsuuteen ja oikeuteen olla lapsi. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014a.)

MLL pyrkii vaikuttamaan lapsipoliittisiin asioihin eri tavoin, esimerkiksi laatimalla aloitteita, kannanottoja tai keräämällä nimiä adresseihin. MLL:n toimintaan kuuluu auttava puhelin, nettipalvelut, nuorisotyö, kouluyhteistyö, lapsi- ja perhetoiminta, lapsiperhe-

tukihenkilötoiminta, lastenhoitopalvelut, kampanjat, keräykset ja eri projektit. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014b.)

Suoritimme sosiaalialan koulutusohjelmaa perinteisestä opetusmallista poiketen OIS-pilottiryhmässä. OIS (open innovation space) oli uusi opetuksellinen linjaus, jossa opiskelijat ja työelämän edustajat tekivät tiivistä yhteistyötä käytännöstä nousevien tehtävien parissa. Syksyllä 2012 avaintyökumppanityöpaikkamme oli Mannerheimin lastensuojelu liiton Kuopion yhdistyksen perhekeskus Tavallisen Toiminnan Talo. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kuopion yhdistys ry on perustettu maaliskuussa 1921 ja sen toiminnasta vastaa yhdistyksen hallitus. Yhdistyksen tavoitteena on parantaa lapsiperheiden asemaa ja hyvinvointia. Yhdistyksen toiminta mahdollistaa perheiden keskinäisen sosiaalisen kanssakäymisen ja yhteistoiminnan. Syksyllä 2012 perhekeskuksen toimintaan kuului perhekahvilatoiminta, muskarit, lapsiperheille suunnattu kotipalvelutyö ja lapsille järjestetyt syntymäpäiväjuhlat. Yhdistyksen toimintoja supistettiin perhekeskuksen lopetettua toimintansa keväällä 2014, jonka jälkeen yhdistys on järjestänyt perhekahvila ja muskaritoimintaa. Uutena toimintamuotona on alkanut isä-lapsikerho.

Avainkumppanityöskentelyyn kuului lukuvuosittain toteutettava kehittämistehtävä. Avainkumppanityöpaikasta nousi ajatus kehittää toimintaa erityistä tukea tarvitseville lapsille. Oli havaittu, että Kuopion alueella on vähän kerho- tai harrastustoimintaa alle kouluikäisille erityistä tukea tarvitseville lapsille. Tutkimme asiaa tarkemmin tekemällä teemahaastatteluja. Halusimme tietää onko joitain muita asioita, jotka vaikuttavat lasten mahdollisuuksiin osallistua kerho- tai harrastustoimintaan.

Haastattelujen tulokset tukivat ajatusta kehittää kerho- ja harrastustoimintaa erityistä tukea tarvitseville lapsille ja heidän perheilleen. Myös haastateltavien mukaan olemassa olevaa toimintaa Kuopiossa on vähän. Haastateltavat nostivat esiin toiveen toiminnasta, johon voisi osallistua koko perhe. Esille noussutta ideaa kehitettiin Savonia-amk:n Iisalmen kampuksella järjestetyssä Idea-Campissa ja Perhekeskus Tavallisen Toiminnan Talossa järjestetyssä perhekerhon suunnitteluillassa. Lopulta kehittämistehtäväksi nousi lasten osallisuuteen ja inkluusioon tähtäävän perhekerhotoiminnan toteuttaminen. Tällä tarkoitamme kerhotoimintaa, johon voi osallistua koko perhe omien taitojen ja kykyjen mukaan. Walden (2006) on väitöstutkimuksessaan todennut, että 20% (n=109) erityislapsista on kokenut vanhempien eron. Tämä puoltaa perheiden yhteisen harrastus- ja vapaa-ajantoiminnan laajentamista koskemaan koko perhettä yksittäisen lapselle tai vanhemmalle suunnatun toiminnan sijaan.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli mallintaa aiemmin testattu lasten osallisuuteen ja inkluusioon tähtäävä perhekerhotoiminta. ”Mallinnus on työprosessin tavoitteiden, kohteen, työmenetelmien sekä työntekijöiden toiminnan kuvaamista ja analysointia” (Niskala 2010). Perheiden tai lasten kanssa eri toimintaympäristöissä työskentelevät voivat hyödyntää valmistuvaa mallinnusta oman toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

.

2 LASTEN OSALLISUUS JA INKLUUSIO

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Suomen perustuslaki L 11.6.1999/731.)

Inkluusion ja osallisuuden avulla tuetaan lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia. Hyvinvointiin vaikuttavia osatekijöitä ovat: yhteisyyssuhteet (loving), esimerkiksi ystävyyssuhteet ja perheyhteisyys; itsensä toteuttamisen muodot (being), kuten mielenkiintoinen vapaa-ajan toiminta ja arvonanto sekä elintaso (being), kuten terveys, asuminen ja tulot. (Väänänen 2013, 19.)

2.1 Lasten inkluusio

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimus (LOS) on lapsen oikeuksia sääntelevä kansainvälinen sopimus, joka hyväksyttiin vuonna 1989. Lapsen oikeuksien sopimus on oikeudellisesti sitova asiakirja. Suomen osalta sopimus astui voimaan vuonna 1991. Sopimuksen tarkoituksena on turvata jokaisen lapsen oikeus täysipainoiseen lapsuuteen sekä kasvuun ja kehitykseen. Sopimuksessa korostetaan myös vammaisen lapsen yhdenvertaista oikeutta osallistumiseen. Vammainen lapsi ei ole yksinomaan palveluiden kohde vaan oman elämänsä aktiivinen toimija. (Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2011, 9–10.)

Jokaisella lapsella on omia yksilöllisiä ja erityisiä tarpeita ja voimavaroja. Joillakin lapsilla tarpeet korostuvat ja asettavat haasteita heitä hoitaville aikuisille. Aikaisemmin lasten erityisyyden syitä haettiin hyvin yksipuolisesti, esimerkiksi biologisia tai neurologisia asioita saatettiin korostaa. Nykyään korostetaan sitä, että lapsen erityisyyden takana voi olla hyvin erilaisia syitä samaan aikaan ja lasten erityistarpeita pitäisi tarkastella kokonaisvaltaisesti, myös perheen tarpeet ja voimavarat huomioiden. (Vilen ym. 2006, 272.)

Opinnäytetyössä käytämme käsitettä erityistä tukea tarvitseva lapsi vammaisuus käsitteen sijasta, koska se on käsitteenä laajempi kuin vammaisuus. Erityistä tukea tarvitsevalla lapsella on erityisvaikeutta jollakin kehityksen osa-alueella, joita ovat muun muassa sosioemotionaalisen (psykososiaalisen) kehityksen, havaintotoimintojen,

kielen, motoriikan ja tarkkaavuuden osa-alueet. Lasten vaikeudet voivat olla psykososiaalisia, fyysisiä tai neurologisia. (Koivunen 2009, 98–101). Näitä ovat esimerkiksi kielenkehityksen pulmat, kehitysvamma, erilaiset käyttäytymisen ongelmat ja tunne-elämän vaikeudet (Alijoki & Pihlaja 2011, 261).

Suomessa käsitteet integraatio ja inkluusio käsitetään usein samana asiana. Integraatio lähtee ajatuksesta, että on olemassa kaksi tai useampi osakomponentti, esimerkiksi erityiskoulu ja tavallinen koulu, jotka integroidaan. Se on lähtökohdiltaan segrekoiva, vaikka pyrkiikin juuri päinvastaiseen näkemykseen. Integraatio lähtee ajatuksesta, että on olemassa ”erilaisia” ja ”tavallisia”. Inkluusiossa taas lähtökohtana on esimerkiksi yhteinen koulu, mikä ei sulje ketään ulkopuolelle. (Moberg ym. 2009, 80–81.)

Inkluusio ei ole saavutettu tila, vaan siihen sisältyy jatkuvaa osallistumisen esteiden purkamista ja oppimista. Esimerkiksi inkluusio kouluympäristössä tarkoittaa sitä, että kaikki opiskelijat ja henkilökunta tuntevat olevansa arvostettuja ja opetus järjestetään yksilöllisten tarpeiden mukaan. (Booth & Ainscow 2002, 3 & Opetushallitus 2009, Saaren 2011, 54 mukaan.)

Tässä opinnäytetyössä inkluusiolla tarkoitetaan sitä, että kaikilla lapsiperheillä on mahdollisuus osallistua kaikkeen järjestettyyn toimintaan. Osallistua voivat myös perheet, joissa on erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Toimintaan osallistuvat ovat keskenään tasavertaisia ja hyväksyttyjä ryhmän jäseniä, ketään ei jätetä ryhmän ulkopuolelle. Toiminta suunnitellaan ja toteutetaan lasten iän ja kehitystarpeen mukaisesti huomioiden myös lasten yksilölliset tarpeet. Inkluusio ei ole pysyvä tila, vaan sen mahdollistaminen vaatii jatkuvaa toiminnan arviointia ja tarvittaessa toiminnan muuttamista.

2.2 Lasten osallisuus

LOS:n Artiklassa 12 sanotaan, että ”lapsella on oikeus esittää omat näkemyksensä mistä tahansa häntä itseään koskevasta asiasta niin kotona, koulussa kuin kuntatasollakin. Lapsi on aktiivinen toimija, jonka pitää voida osallistua etunsa ja lapsinäkökulman määrittämiseen.” (Tigerstedt-Tähtelä 2000, 52.) Lapsen oikeuksien sopimus on vaikuttanut siihen, että lasten osallisuutta ja kuulemista on alettu korostaa eri palveluissa. Suomessa perustuslaki (L 11.6.1999/731), lastensuojelulaki (L 13.4.2007/417) ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (L 22.9.2000/812) velvoittaa lapsen näkemyksen, toiveiden ja tarpeiden huomiointia.

Kuitenkin vasta viime vuosina pienten lasten osallisuudesta on alettu puhumaan laajemmin. Lasten osallisuus lähtee mikrotason vuorovaikutustilanteista. Tällaisia ympäristöjä ovat esimerkiksi koulu ja päiväkoti. Juuri näissä ympäristöissä lapset voivat saada kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta heille tärkeissä asioissa. (Turja 2011, 46–48.)

Osallisuudessa on kyse toiminnassa ryhmässä ja yhteisöllisyyden tunteesta. Osallisuus syntyy aina vuorovaikutuksesta toisiin. Kokemusta osallisuudesta ei voi syntyä ilman ryhmää. (Parikka-Nihti & Suomela 2014,47.) ”Osallisuudella tarkoitetaan yksilön kokemusta omien kykyjen riittävyydestä, oma roolin merkityksestä ja vastuun saamisesta omassa yhteisössä” (4V- hanke 2011).

Turjan (2011, 48–51) esittämässä lasten osallisuuden moniulotteisuus mallissa (kuvio 1) lasten osallisuus koostuu neljästä ulottuvuudesta. Ensimmäinen ulottuvuus tarkastelee lasten valtaistumisen astetta, toinen osallisuuden aihetta ja vaikutuspiiriä ja kolmas on ajallinen ulottuvuus. Osallisuus toimintaprosessissa ja osallisuuden tunne on neljäs ulottuvuus.

Malli pohjautuu Hartin (1992) malliin. Osallisuutta kuvataan usein erilaisilla porrasmalleilla. Hartin mallissa huomioidaan myös se, kuinka lapset voivat vaikuttaa toimintaan ja määritellä omaa osallisuuttaan siinä. Malli huomioi myös sen, kuinka paljon lapsille on annettu tietoa toimintaympäristöstä tai toiminnasta, johon he ovat osallistumassa.

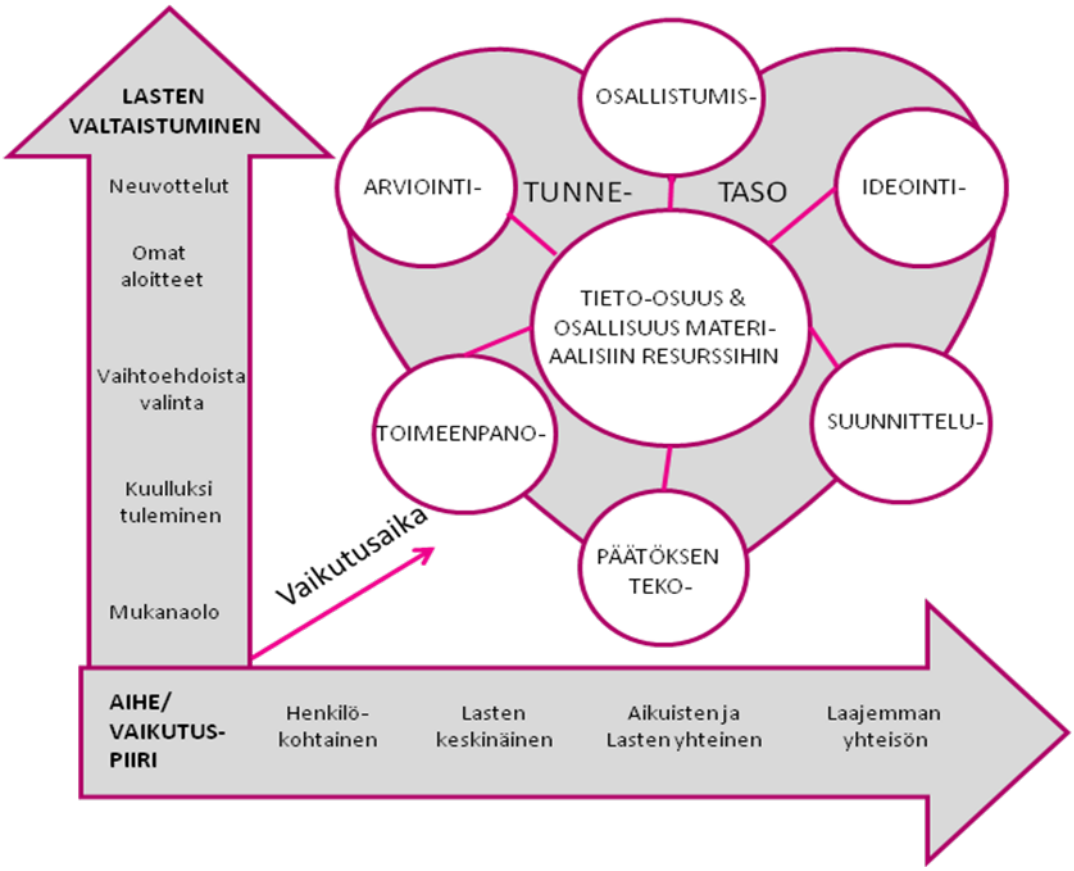

KUVIO 1. Lasten osallisuuden moniulotteisuus (Turja 2011, 49)

Osallisuutta tarkastellaan ensimmäisessä ulottuvuudessa lasten ja aikuisten välisenä valtasuhteena. Valtaistumisen aste on sitä korkeampi mitä enemmän lapsi tietää toiminnan todellisista taustoista ja tavoitteista sekä miten hän voi olla ideoimassa tai päättämässä toiminnasta. Pienimpien lasten osallisuus alkaa mukana olosta muiden suunnittelemassa toiminnassa. Vähitellen edetään kohti laajempaa vaikuttamista ja ideointia, jolloin aikuiset toimivat enemmänkin avustajina. (Turja 2011, 49.)

Aiheella ja vaikutuspiirillä kuvataan sitä keitä asia, toiminta tai tilanne koskee, jossa vaikutetaan tai johon osallistutaan. Osallisuuden vaikutuspiiri tai aihe voi olla henkilökohtainen, jolloin lapsi voi esimerkiksi päättää mitä hän leikkii tai kuinka paljon syö. Näihin asioihin lapsen on helpoin päästä vaikuttamaan. Harvemmin sitä vastoin lapset pääsevät suunnittelemaan toimintatiloja tai esimerkiksi sääntöjä yhdessä aikuisten kanssa. (Turja 2011, 50.)

Ajallisella ulottuvuudella kuvataan osallisuuteen liittyvän toiminnan kestoa ja vaikutusta. Kertaluonteisiin toimintoihin, esimerkiksi retken suunnitteluun, voi lasten olla helpompi päästä vaikuttamaan kuin koko toimintakauden toiminnan suunnitteluun. (Turja 2011, 50.) Stenvallin ja Seppälän tutkimuksen (2008, 31) mukaan lasten on vaikea päästä vaikuttamaan ”isoihin” asioihin.

Neljännessä ulottuvuudessa tuodaan esiin osallistumis-, suunnittelu-, ideointi-, toimeenpano-, päätöksenteko- ja arviointiosallisuus. Eli kuinka lapsi voi vaikuttaa toimintaprosessin eri osa-alueisiin. Turjan (2011, 51) mukaan aikuisen on hankalampaa tarjota lapsille mahdollisuuksia osallistua koko suunnittelu-, arviointi- tai valmisteluprosessiin kuin ottaa vastaan ideoita esimerkiksi ryhmän toimintaan koskien ja muokata ne itse toiminnaksi. On kuitenkin huomioitava, että joillekin lapsille jo osallistuminen valmiiksi järjestettyyn toimintaan on tärkeää. Lapsen mahdollisuuksiin osallistua toimintaprosessin eri vaiheisiin vaikuttaa tieto-osallisuus ja materiaaliset resurssit.

Lapset ovat jokainen omanlaisensa persoona ja näin tunne osallisuudesta muodostuu myös hyvin yksilöllisesti. Kokemukset toiminnasta muodostavat lapsissa tunteen osallisuudesta. Dialoginen vuorovaikutus muiden, etenkin aikuisten kanssa on hyvä pohja lapsen osallisuudelle. Joidenkin lasten kohdalla kyky kommunikoida tai ajatella voi olla rajoittunut. Tällöin lapsen osallisuutta voidaan tukea esimerkiksi vaihtoehtoisin kommunikaatiomenetelmin, kuvia käyttämällä tai toimintaa dokumentoimalla. (Turja 2011, 52.)

Tässä opinnäytetyössä lasten osallisuuden perustana on mahdollisuus osallistua kaikkeen toimintaan sekä mikrotason vuorovaikutustilanteet. Nämä vuorovaikutustilanteet mahdollistavat lasten kuulluksi tulemisen ja mahdollisuuden vaikuttaa heille tärkeisiin asioihin, esimerkiksi esittää toiveita toiminnan suhteen. Aikuisen toiminnalla ja asenteella on myös merkitystä lapsen osallisuuden toteutumisessa. Seuraavassa luvussa käsittelemme tarkemmin ohjauksen merkitystä inkluusion ja osallisuuden toteutumisessa.

2.3 Ohjauksen merkitys lasten inkluusion ja osallisuuden toteutumisessa

Edellä olemme kuvanneet mitä tarkoitetaan lasten inkluusiolla ja osallisuudella. Lisäksi kuvasimme mitä tarkoitamme niillä omassa opinnäytetyössämme. Tässä luvussa tuomme esiin asiat, jotka mielestämme ohjaajan tulee ottaa toiminnassaan huomioon, jotta voidaan tukea lapsen inkluusiota ja osallisuutta.

> *Ohjaus on vuorovaikutusta, jossa ihmiset kohdataan erilaisine taitoineen, tietoineen, tunteineen ja reaktioineen (Vehviläinen 2014, 7). Ohjaus on yhteistoimintaa, jossa tuetaan ja edistetään ohjattavan oppimis-, kasvu-, työ- tai ongelmanratkaisuprosesseja sellaisilla tavoilla, että ohjattavan toimijuus vahvistuu. Hyvä ohjaus toteutuu kunnioittavassa, rakentavassa kohtaamisessa ja dialogisessa vuorovaikutuksessa. (Vehviläinen 2014, 12.)*

Ohjauksessa tärkeää on läsnäolon taito, koska näin ohjaaja kykenee tekemään havaintoja toiminnasta ja vuorovaikutuksesta sekä arvioimaan minkälaisia valintoja kannattaa tehdä. Ohjauksessa tärkein läsnäolonkeino on ohjaajan oma rauhallinen toiminta, jonka aikana ehtii havainnoida, mitä toiminnan aikana tapahtuu. Samalla hän viestittää olemuksellaan muille toimintaan osallistuville, että voidaan työskennellä rauhassa. Läsnäolon taito on mukana kaikissa vuorovaikutustilanteissa, kuten siinä, miten ihmiset katsovat toisiaan puhuessaan. (Vehviläinen 2014, 123–124.)

Ohjauksessa tärkeää on mahdollistaa ryhmän toiminta niin, että jokaisella ryhmänjäsenellä on hyvä ja turvallinen olo ryhmässä. Ohjauksessa edistetään rakentavaa ja positiivista vuorovaikusta ryhmän jäsenten välillä, jotta osallistujat tuntevat itsensä tervetulleiksi ja tärkeiksi jäseniksi. (Vänskä, Laitinen-Väänänen, Kettunen & Mäkelä, 2011, 98). Hyväksyvä ilmapiiri luodaan esimerkiksi kuuntelemalla jokaista ryhmätilanteissa. ”Hyväksymistä osoitetaan myös arvostamalla osallistujien kulttuurisia tai muita taustoja sekä keskinäisiä eroja. Hyväksyvään asennoitumiseen kuuluu näin ollen myös se, että ei ylipäätänsä lähtökohtaisesti oleteta kaikkien olevan samanlaisia.” (Vehviläinen 2014, 123–124). Hyväksyvä ja turvallinen ilmapiiri mahdollistaa sen, että ryhmän jäsenten on helpompi heittäytyä mukaan toimintaan ja kokeilla uutta. Saadakseen ryhmän jäsenet innostumaan toiminnasta ohjaajan tulee olla motivoiva, innostava ja kannustava (Ollikainen 2013, 11).

Ohjauksessa hiljaisella tiedolla on myös merkitystä toiminnan onnistumisen kannalta. Se on osaamista, joka syntyy kokemuksen ja elämisen myötä.

> *Hiljainen tieto ohjauksessa tarkoittaa sitä, miten ohjaaja kykenee havaitsemaan ja tulkitsemaan monivivahteisia ei-sanallisia merkkejä, ihmisten käyttäytymistä tai ohjattavana olevan ihmisen yhteisön sosiaalisia käytäntöjä. Tietoa on ohjaajan kyky olla valppaana erilaisille viesteille ja merkeille sekä ymmärrys siitä, ettei sosiaalisessa tilassa tai ympäristössä ole asioita, joihin pitäisi reagoida välittömästi. (Koivunen 1997; Nurminen 2000, Vänskän ym. 2011, 148 mukaan.)*

Ohjauksen ja toiminnan onnistumisen kannalta suunnittelu on tärkeää. Suunnittelu perustuu kohderyhmään ja sen jäsenten mahdollisiin erityistarpeisiin. Näiden perusteella toiminnalle asetetaan tavoitteet. (Valkeapää 2011, 14–15.) Toiminnan suunnittelussa tulee huomioida myös toimintaympäristö. Tällä tarkoitamme fyysistä tilaa, jossa toiminta toteutetaan. Toimintaympäristö voi rajoittaa tai inspiroida ryhmän toimintaa. Esimerkiksi ulkona toimiminen voi luoda loistavan mahdollisuuden liikunnallisille ohjausmenetelmille, mutta toisaalta voi vaikeuttaa ohjeiden antamista ja huomion saamista. (Ollikainen 2013, 11.) Varsinaisen suunnitelman lisäksi on hyvä olla varasuunnitelma, koska ryhmän kanssa toimiessa voi tulla vastaan yllättäviä tilanteita.

Toiminta tulisi suunnitella siten, että tarvittaessa toimintaa voidaan helpottaa tai vaikeuttaa ryhmässä toimivien yksilöiden kykyjen ja osaamisen mukaan (Ollikainen 2013, 13; Valkeapää 2011, 15). Tällaisessa toiminnan muutostilanteissa auttaa myös ohjaajan hiljainen tieto.

Haastava kysymys ohjaajan kannalta on miten vanhemmat otetaan mukaan lapsille ja aikuisille järjestettyyn toimintaan ja millainen yhteistoiminta tuntuu myös vanhemmista mielekkäältä ja innostavalta? Steniuksen ym. (2005, 9) mukaan osallistavassa ja vastavuoroisessa toiminnassa vaaditaan aikuiselta korvien suurentamista, silmien terävöittämistä, herkkien tuntosarvien kasvattamista ja yhteispohdintaa sekä uskallusta heittäytyä lasten matkaan, toimintaa yhdessä lasten kanssa.

2.4 Luonto toimintaympäristönä lapsen osallisuuden ja inkluusion tukena

Luonto on lapselle luonteva paikka tiedon omaksumiselle, yhdessäololle ja liikkumiselle leikkien (Nikkinen 2000, 27). Lapset tutkivat ja aistivat maailmaa koko kehollaan. He tarvitsevat paljon raitista ilmaa ja vapaata tilaa liikkumiseen. Metsässä lapset voivat hyppiä kivien päälle, kiipeillä puihin, tasapainoilla tukkien päällä ja ryömiä sekä kontata kaatuneiden puiden alla. Metsä on lapselle kuin voimistelusali sekä laboratorio, jossa voi tutkia ja jäsennellä eri materiaaleja. (Nikkinen 2000, 49–50.) Varhaiskasvatuksen käsikirjassa tuodaan hyvin esille kuinka luontoympäristö tukee lasten osallisuutta.

> *Metsäretkellä lapset alkoivat kerätä yhteen maassa olevia puun oksia. Yhdessä keksimme, että siitä voisi tehdä esteradan. Jokainen osallistui innokkaana puiden kantamiseen ja radan rakennukseen. Kun se oli valmis, hyppelimme, aikuiset ja lapset yhdessä, esteiden yli. Lapset vaikuttivat toimintaan ja olivat sitoutuneita siihen. (Päiväkotihenkilökunnan kertomus, Helsinki 2008; Turjan 2011, 48 mukaan.)*

Pienen lapsen aistit ovat herkkiä havainnoimaan ympäristöä ja hän löytää mitä pienimpiä kiinnostavia asioita ympäristöstään. Aikuisen tulisi innostua jokaisesta madosta ja muurahaisesta aina vaan uudestaan. Aikuisen tulisi arvostaa lapsen kiinnostusta sekä olla mukana tutkimassa ympäristöä lapsen kanssa. Luonnon ja ympäristön tutkimiseen riittää jokin pieni alue, jossa lapsi voi aistia lehtien suhinaa ja lintujen laulua. Kodin läheltä voidaan valita jokin puu, jota koko perhe voi seurata eri vuodenaikoina. Näin lapsi oppii havainnoimaan ympäristöään ja hakemaan tietoa yhdessä aikuisen kanssa. Aikuinen luo positiivisen ilmapiirin oppimiselle ja auttaa lasta havaintojen teossa sekä syventää tai ohjaa kysymyksillä eteenpäin. (Vilen ym. 2006, 521–523.)

Vilenin ym. mukaan (2006, 522) lapsen on hyvä tietää, mitä luonnossa voi tehdä ja mitä ei. Esimerkiksi majanrakennuksessa käytetään kuivuneita ja jo maahan pudonneita oksia, eikä näin ollen vaurioiteta kasvavia ja eläviä puita ja pensaita. Lapsen empatiantaidot vahvistuvat eläydyttäessä mm. eläinten elämään. Mielestämme tämä lisää myös lasten suvaitsevaisuutta sekä empatian kykyä toisia ihmisiä kohtaan. Parikka-Nihtin & Suomelan 2014 mukaan luonnossa ”lapsi oppii huolehtimaan toisista ihmisistä, ympäristöstä ja hän oppii sekä sinnikkyyttä, että sietämään pettymyksiä”. Kun lapsi oppii kunnioittamaan luonnossa hänelle tärkeitä asioita omassa arjessaan, hän todennäköisesti myös myöhemmin elämänsä aikana varjelee elämää tehdessään suurempia, myös muita koskevia päätöksiä (Nikkinen 2000, 28).

Luontoympäristö lisää liikunnan määrää ja kehittää karkeamotorisia taitoja. Se parantaa lapsen keskittymiskykyä, itsenäisyyttä ja oma-toimisuutta. Luonnosta saadut elämykset ja kokemukset lisäävät myös lasten keskinäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 68.) Luontoympäristöllä on havaittu olevan yhteyksiä lapsen tiedolliseen ja sosioemotionaaliseen kehitykseen. Muun muassa ylivilkkauden oireet lievittyvät, kun lapsella on mahdollisuus aistia luontoympäristöön liittyviä elementtejä, kuten luonnon ääniä ja näkymiä luontoon. (Polvinen, Pihlajanmaa & Berg 2012, 13.) Koska luontoympäristö tukee osallisuutta ja inkluusiota, on luonto teemana myös toteutetussa perhekerhotoiminnassa.

3 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Opinnäytetyömme tavoitteena oli mallintaa lasten osallisuuteen ja inkluusioon tähtäävä perhekerhotoiminta. Mallinuksen tarkoituksena oli selvittää ja kuvata, mitä perhekerhon toteutuksessa tehtiin sekä selvittää, mitä toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa tulisi ottaa huomioon, jotta voidaan tukea lapsen inkluusiota ja osallisuutta.

Perheiden tai lasten kanssa eri toimintaympäristöissä työskentelevät voivat hyödyntää mallinnusta oman toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Näitä toimintaympäristöjä voivat olla esimerkiksi avoimen varhaiskasvatuksen palvelut, kuten kuntien avoimet päiväkodit, kuntien, seurakuntien ja järjestöjen kerhotoiminta, perhekahvilat sekä leikki- ja asukaspuistotoiminta. (Sosiaaliportti 2014.) Yhtenä toimintaympäristönä voi olla myös perhekeskukset. Mallintamisen testausvaihe toteutettiin perhekeskus MLL:n Kuopion Yhdistyksen Tavallisen Toiminnan Talossa keväällä 2013.

4 PERHEKERHOTOIMINNAN MALLINTAMINEN

Käytämme perhekerhotoiminnan mallintamisen pohjana William Edwards Demingin jatkuvan kehittämisen mallia. Malli koostuu neljästä vaiheesta, joita ovat suunnittelu (PLAN), toteutus (DO), arviointi (CHECK) ja tulosten käyttöönotto/parannusehdotus (ACT) (Hokkanen & Strömberg 2006, 80–81). Tässä luvussa kuvaamme nämä neljä vaihetta. Kuviossa 2 on esitetty jokaisen vaiheen ydinkohdat.

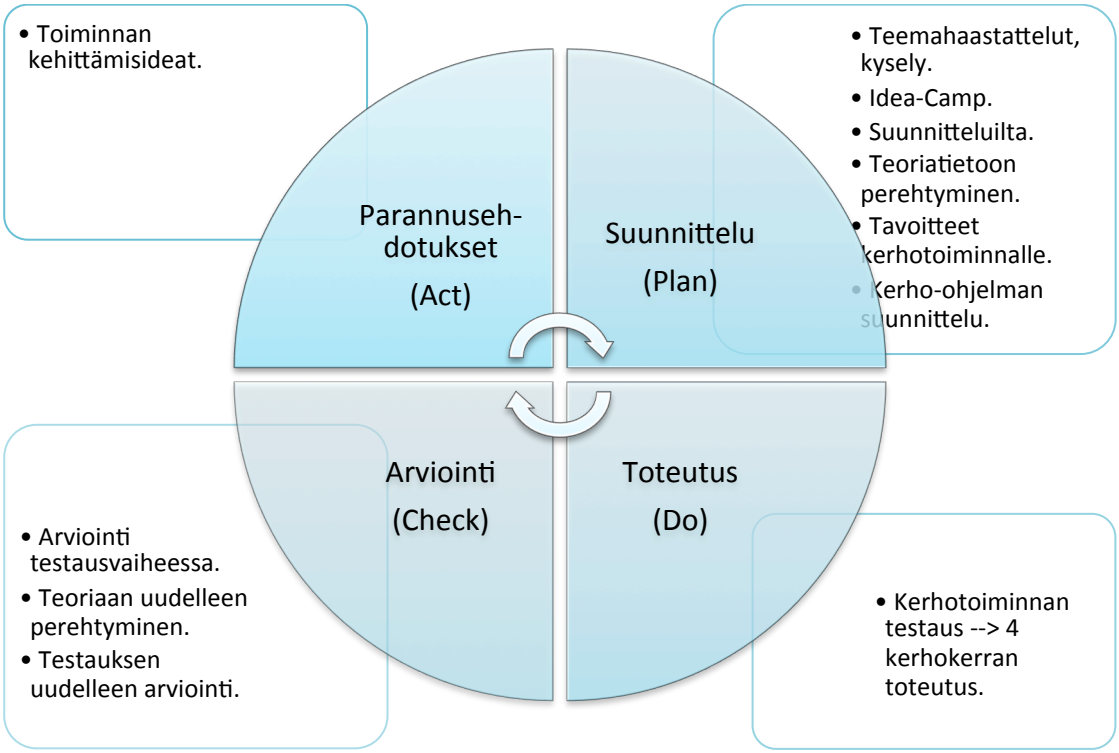

KUVIO 2. Perhekerhon kehittämisprosessi Demingin ympyrää (2000) mukaellen

> *Prosessin mallinnus on prosessin kuvaamista, analysointia ja kehittämistä. Mallintaminen kehittämisvälineenä tarkoittaa yleensä työ- tai palveluprosessin kuvaamista ja analysointia jonkin sovitun käsitejärjestelmän mukaisesti. Se on työprosessin tavoitteiden, kohteen, työmenetelmien sekä työntekijöiden toiminnan kuvaamista ja analysointia.* (Niskala 2010.)

4.1 Kerhon ideointi ja toiminnan suunnitteluvaihe (PLAN)

Teimme lasten harrastus- ja kerhotoimintaan liittyvän kyselyn kuopiolaisille alle kouluikäisten lasten vanhemmille syksyllä 2012. Kyselylomakkeita jaettiin Perhekeskus Tavallisen Toiminnan Talossa ja lapsiperheille suunnatussa luistelutapahtumassa Kuopion jäähallissa, eli paikoissa joissa kävi lapsiperheitä. Luistelutapahtuman järjesti Kuopion Luisteluseura ry. Yhtenä tapahtuman tavoitteena oli tehdä tutuksi seuran

Luistelijaksi! -hanketta. Hankkeen tavoitteena on tukea vähävaraisten lasten harrastamista.

Kyselylomakkeessa kysyimme seuraavia asioita: onko kuopiolaisilla lapsilla tasapuoliset mahdollisuudet osallistua harrastuksiin, mitkä tekijät haastavat harrastus/kerhotoimintaan osallistumisen, mitä toivoisit olevan toisin ja millaisia toiveita tai odotuksia teillä on alle kouluikäisten lasten harrastus/kerhotoiminnalta?

Kyselyn vastauksista (n=26) selvisi, että suurimmat haasteet kerhotoimintaan osallistumiselle olivat ajan puute (n=14), kustannukset (n=12) ja harrastus/kerhotoimintaan liittyvät puutteet (n=9). Kyselyn vastauksissa tuotiin esille erilaisia toiveita harrastus/kerhotoiminnasta. Toiveet liittyivät alhaiseen osallistumismaksuun, järjestettävän toiminnan ajankohtaan (toimintaa myös viikonloppuisin) ja paikkaan (hyvien kulkuyhteyksien varrella). Lisäksi toivottiin harrastustoimintaa myös kehitysvammaisille lapsille.

Tässä vaiheessa vielä ajattelimme, että alamme suunnittelemaan kerhotoimintaa erityistä tukea tarvitseville alle kouluikäisille lapsille. Halusimme tutkia aihetta enemmän tekemällä teemahaastatteluja erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmille ja Kehitysvammaisten tukiliitto RY:n projektityöntekijälle. Teemahaastattelu on yksi kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimuksen tyyppi. Laadulliseen tutkimuksessa ajatuksena on, että todellisuus on moninainen ja tutkimuksen kohdetta pyritäänkin tästä syystä tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Teemahaastattelussa haastattelu koostuu valituista aihepiireistä eli teemoista. Kysymyksiä ei esitetä tietyssä järjestyksessä tai muodossa eli kyseessä on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157.) Tekemiemme teemahaastatteluiden tavoitteena oli selvittää mitkä asiat vaikuttavat erityistä tukea tarvitsevien lasten kerhotoimintaan osallistumiseen.

Haastattelujen tulosten perusteella Kuopiossa on niukasti kerhotoimintaa erityistä tukea tarvitseville alle kouluikäisille lapsille. Lisäksi haastateltavat toivat esiin toiveen koko perheelle suunnatusta toiminnasta. Haastattelujen perusteella myös asenteet vaikuttavat osallistumiseen. Joissain tapauksissa erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmilla itsellään on kynnys viedä lasta tavallisiin harrasteryhmiin. Vanhemmilla on mielikuva, että lapsen täytyy osata tietyt asiat jo ennen toimintaan osallistumista. On myös vanhempia, jotka eivät ole tulleet ajatelleeksi, että heidän lapsensa voisivat osallistua myös tavalliseen kerhotoimintaan. Kerho-ohjaajien asenteet voivat myös

vaikeuttaa osallistumista. Toiset ohjaajat tarvitsevat rohkaisua, että ”uskaltavat” ottaa erityistä tukea tarvitsevia lapsia ryhmäänsä.

Harrastusten kalleus oli tekijä, joka haastattelujen perusteella vaikeutti osallistumista kerhotoimintaan. Sen merkitys osallistumiselle ei ollut niin merkittävä, kuin etukäteen odotimme. Erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla suurin haaste on edes löytää kerhotoimintaa ja silloin kustannukset eivät ole ensimmäisenä mielessä. Haastattelujen jälkeen pohdimme ensimmäistä kertaa olisiko enemmän tarvetta järjestää perhekerhotoimintaa, johon voisivat osallistua myös erityistä tukea tarvitsevat lapset perheineen. Haastattelujen ja kyselyn perusteella teimme ongelmapuun (kuvio 3).

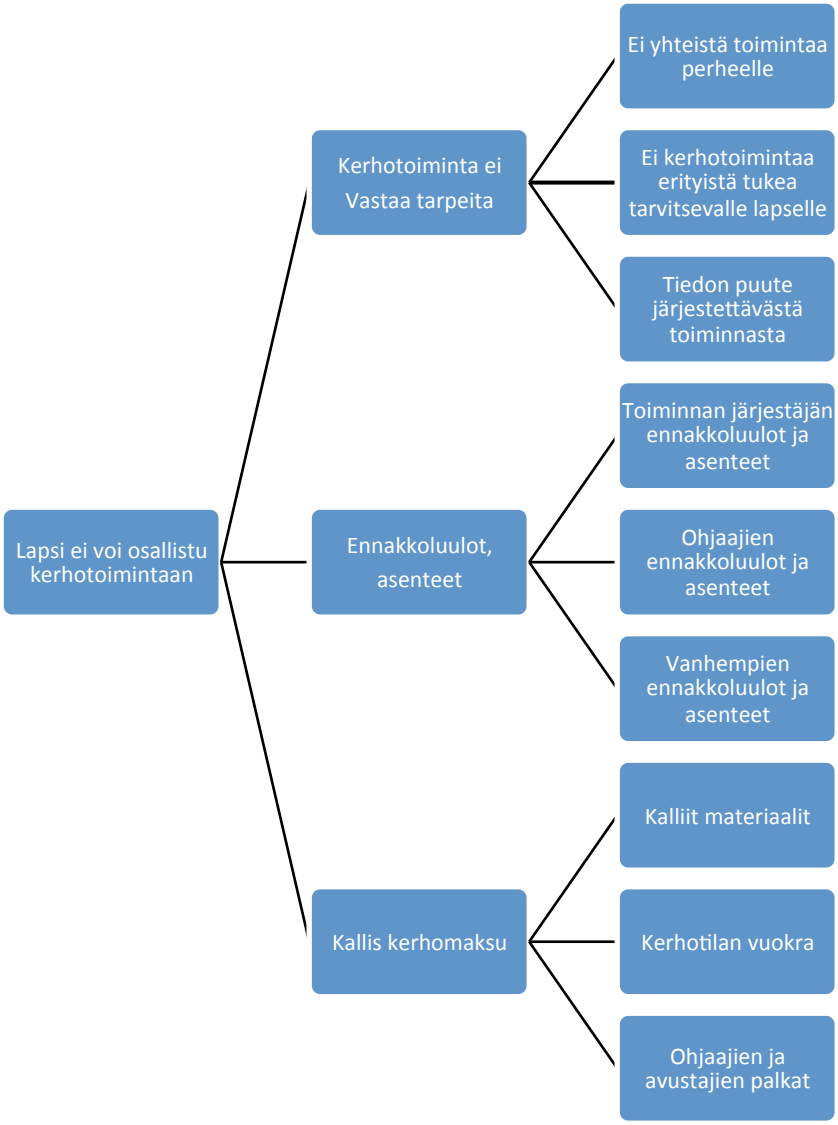

KUVIO 3. Ongelmapuu

Perhekerhoideaa työstettiin Idea-Campissa Savonia-amk:n Iisalmen kampuksella ja suunnitteluillassa perhekeskus Tavallisen Toiminnan Talossa. Idea-Campissa oli mu-

kana sosionomi-, sairaanhoitaja- ja agrologiopiskelijoita sekä opettajia. Idea-Campin jälkeen teimme tavoitepuun (kuvio 4). Tavoitepuun tarkoitus oli havainnollistaa mitä meidän oli tehtävä, jotta erityistä tukea tarvitseva lapsi voi osallistua perhekerhotoimintaan.

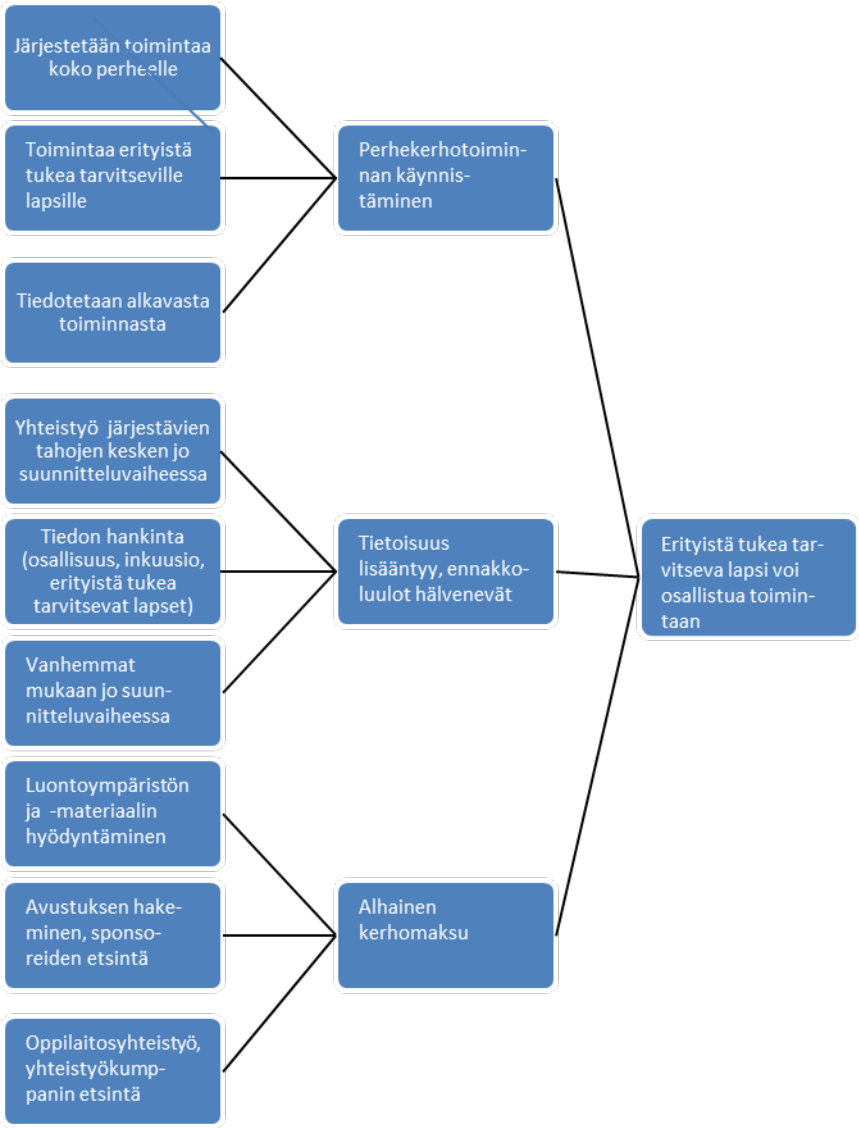

KUVIO 4. Tavoitepuu

Yksi tavoite oli perheiden tarpeita vastaavan kerhotoiminnan käynnistäminen. Kiinnitimme erityistä huomiota tiedottamiseen, jotta tieto kerhosta tavoitti perheet. Tiedottamisessa hyödynnettiin jo olemassa olevia omia ja MLL Kuopion Yhdistyksen verkostoja. Alkavasta perhekerhosta tiedotettiin perhekeskuksessa kertomalla siitä asiakkaille kasvokkain ja kiinnittämällä mainoksia ilmoitustauluille. Toiminnasta tiedotettiin myös perhekeskuksen Facebook–sivuilla. Lisäksi lähetimme tiedon alkavasta kerhosta haastatteluihin ja kerhon suunnitteluun osallistuneille.

Toinen tavoite oli lisätä ohjaajien, toiminnan järjestäjien ja vanhempien tietoisuutta osallisuudesta ja inkluusiosta sekä hälventää ennakkoluuloja. Halusimme lisätä omaa ymmärrystämme osallisuudesta ja inkluusiosta, joten perehdyimme aiheeseen liittyvään teoriatietoon. Toiminnan järjestäjien ja vanhempien tietoisuuden lisäämiseksi ja ennakkoluulojen hälventämiseksi järjestimme perhekerhon suunnitteluillan. Teimme suunnitteluiltaa varten mainoksen (liite 1), joka lähetettiin sähköpostilla haastatteluihin osallistuneille ja Kuopion Luonnonystävien Yhdistykselle, jonka taholta oli ilmaistu mielenkiinto mahdollista yhteistyötä kohtaan MLL Kuopion Yhdistyksen kanssa. Suunnitteluiltaan osallistui meidän lisäksi MLL:n Kuopion Yhdistyksen hallituksen jäseniä, vanhempia, joiden perheessä on erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja jäseniä Kuopion Luonnon Ystäväin Yhdistyksestä. Niin hyvien kuin huonojenkin kokemusten vaihtaminen auttoi toiminnan suunnittelussa ja hälvensi ennakkoluuloja.

Osa kutsutuista perheistä ei oman aikataulunsa vuoksi päässyt osallistumaan suunnitteluiltaan. He kävivät suunnitteluillan jälkeen perhekeskus Tavallisen Toiminnan Talossa ideoimassa perhekerhoa ja toivat esille asioita, joita olisi huomioitava toimintaa suunniteltaessa. Vanhemmat ovat avainasemassa lasten elämässä ja tuntevat heidät paremmin kuin kukaan muu. He ovat kiinnostuneita siitä mitä heidän lapsensa tekevät, vaikka itse eivät ole paikalla. Kun lapsille järjestetään toimintaa kodin ulkopuolella, on tärkeää että vanhemmat ovat näkyvästi mukana. (Stenius ym. 2005, 9.) Myös tästä syystä otimme lasten vanhemmat mukaan jo kerhon suunnitteluvaiheessa. Suunnitteluvaiheessa vanhemmat pystyivät tuomaan esiin lasten toiveet ja mahdolliset erityistarpeet toiminnan suhteen. Kaikissa yhteisissä suunnitteluhetkissä lapset olivat tervetulleita mukaan suunnittelemaan ja ideoimaan. Valitettavasti suurin osa vanhemmista ei tuonut lapsia mukanaan, kuten olimme toivoneet.

Näiden ideointi- ja suunnittelutuokioiden pohjalta kehittämistehtäväksi nousi lasten osallisuuteen ja inkluusioon tähtäävän perhekerhotoiminnan testaaminen. Suunnittelimme varsinaisen kerho-ohjelman tätä tavoitetta ajatellen. Perhekerhotoiminnan teemaksi valittiin luonto, koska se tukee lasten osallisuutta ja inkluusiota. Ideointi- ja suunnittelutuokiot auttoivat meitä myös suunnittelemaan perheiden tarpeita vastaavaa kerhotoimintaa.

Kolmas tavoite oli alhainen kerhomaksu, jotta perheet pystyisivät osallistumaan toimintaan. Alhaisiin kustannuksiin päästiin hyödyntämällä toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa eri alojen opiskelijoita. Teimme projekti-ilmoituksen, jonka lähetimme koulun sähköpostin kautta. Lisäksi saimme rekrytoitua harjoittelussa olleita opiskelijoita perhekeskuksesta. Toiminnassa hyödynnettiin luontoympäristöä ja käytettiin

mahdollisuuksien mukaan kierrätys- ja luonnonmateriaaleja. Perhekeskuksen lähellä sijaitseva K-lähikauppa toimi perhekerhon sponsorina ja saimme sieltä osan kerhokertojen materiaaleista. Kerhon ohjaamisesta tuli vähän kustannuksia, sillä ohjaajina toimivat pääsääntöisesti opiskelijat. Osa kustannuksista katettiin perhekeskuksen saamalla apurahalla. Perhekerho oli yksi peruste, jolla perhekeskus sai apurahaa.

Kerhon alustava runko suunniteltiin noin kaksi kuukautta ennen ensimmäistä toimintakertaa perheiden toiveiden mukaisesti. Perheet toivoivat, että kerhopäivä olisi lauantai-iltapäiväisin kerran kuukaudessa. Tämän toiveen huomioiminen oli tärkeää inkluusion ja osallisuuden tukemisen kannalta. Arkisin ja useammin kuin kerran kuukaudessa toteutettu toiminta olisi estänyt perheiden osallistumisen toimintaan. Lapsiperheiden arki on töiden, päivähoidon sekä mahdollisten lääkärissä ja terapiassa käyntien vuoksi kiireinen. Tästä syystä perheet toivoivat, ettei kerhossa olisi liian tiukka aikataulu ja perheillä olisi mahdollisuus myös vapaamuotoiseen yhdessä oloon.

Yksittäisten toimintakertojen tarkempi ohjelma, aikataulu ja tehtävänjako suunniteltiin yhteisissä palavereissa aina ennen seuraavaa toimintakertaa, jonka pohjalta teimme toiminnan suunnittelulomakkeet. Suunnittelulla varmistimme, että kaikilla on mahdollisuus osallistua toteutettavaan toimintaan. Näin pyrimme tukemaan lasten inkluusiota ja osallisuutta.

4.2 Toiminnan toteutusvaihe (DO)

Perhekerho toteutettiin lauantaisin kerran kuussa ja kunkin toimintakerran pituus oli kaksi tuntia. Toimintakertoja oli yhteensä neljä. Perhekerhoon osallistui viisi perhettä, joista neljässä oli erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Ohjaajina perhekerhossa toimi meidän kolmen sosionomiopiskelijan lisäksi kaksi sairaanhoitajaopiskelijaa, liiketalouden opiskelija, eri vuosikurssin sosionomiopiskelija, MLL:n Kuopion yhdistyksen hallituksen jäsen ja viimeisenä toimintakertana mukana ollut lintuyhdistys Kuikan ohjaaja.

Tutustuimme perhekerhossa käytettyihin toimintaympäristöihin etukäteen (perhekeskus Tavallisen Toiminnan Talo, Valkeisen lampi ja Konttila) ennen tarkempaa kerhoohjelman suunnittelua. Halusimme varmistaa, ettei toimintaympäristö rajoita toimintaan osallistumista. Halusimme myös varmistaa lasten turvallisuuden. Tarvittavat materiaalit, esimerkiksi askartelutarvikkeet, hankittiin valmiiksi ennen kerhopäivää. Valmistelimme toimintaympäristön noin tuntia ennen kerhokerran alkamista ja kävimme ohjaajien kanssa läpi kerhokerran ohjelman sekä ohjauksessa huomioitavat

asiat. Toimintakertojen toteutuksessa otimme huomioon perheiden esittämiä toiveita, joita kyselimme ennen kerhotoiminnan käynnistymistä ja myös kerhopäivien aikana.

Toimintakertojen ohjelmat toteutettiin tekemiemme toiminnan suunnittelulomakkeiden pohjalta. Vaikka toimintakertojen ohjelma oli suunniteltu tarkasti, muutimme toimintaa joustavasti vastaamaan kerholaisten sen hetkisiä tarpeita ja toiveita. Esimerkiksi jos lapsi halusi askarrella materiaaleista jotakin muuta, kuin olimme suunnitelleet, annoimme hänelle tähän mahdollisuuden. Näillä toimenpiteillä pyrimme tukemaan lapsen osallisuutta.

Jokainen toimintakerta aloitettiin yhdessä. Ensimmäisenä ja kolmantena toimintakertana toimintaa jatkettiin eri pisteissä eli pajoissa. Sisätiloissa tämä helpotti ja rauhoitti työskentelyä, koska näin kerholaiset jakautuivat pienempiin ryhmiin. Jokaisella pajalla oli oma ohjaaja ohjaamassa toimintaa ja auttamassa jos joku tarvitsi apua. Näin pystyimme paremmin myös havainnoimaan ja huomioimaan kerholaisia ja toimintaa. Näin toimimalla pyrimme tukemaan lasten inkluusiota ja osallisuutta. Toimintapisteissä edettiin kerholaisten oman aikataulun ja mielenkiinnon mukaan. Kerholaiset saivat myös halutessaan pelata erilaisia lautapelejä tai leikkiä leikkihuoneessa. Toimintakerta lopetettiin yhdessä jolloin perheiltä pyydettiin myös palautetta.

4.2.1 Ensimmäinen toimintakerta Tavallisen Toiminnan Talossa

Ensimmäinen toimintakerta (liite 2) oli 16.2.2013 Tavallisen Toiminnan Talolla. Toimintakerran tarkoituksena oli tutustua toisiimme ja ryhmääntyminen. Toiminta aloitettiin leikkihuoneesta, jossa kaikki esittelivät itsensä ja kävimme läpi tulevan kevään ohjelmaa. Lisäksi kerroimme toimintakerran ohjelmasta.

KUVA 1. Ikkunamaalausta. Valokuva Eetu Junnilainen 2013.

Olimme järjestäneet neljä eri toimintapistettä, joissa jokainen sai käydä oman mielenkiinnon mukaisesti. Jokaisella toimintapisteellä oli oma ohjaaja. Toimintapisteinä olivat leikkihuone, missä sai leikkiä vapaasti, kaksi askartelupöytää, joissa askarreltiin luonnonmateriaaleista sekä ikkunanmaalaus (kuva 1), jossa aiheena oli luonto. Välillä joimme kahvia ja mehua sekä söimme pientä purtavaa oman aikataulun mukaisesti. Lopuksi menimme leikkihuoneeseen päättämään toimintakerran.

Toimintakerta onnistui hyvin. Perheet kiersivät pajoja oman aikataulun ja mielenkiinnon mukaan. Osallistujat askartelivat eläimiä ja peikkoja, jotka he saivat ottaa mukaan kotiin. Ikkunamaalaus onnistui myös mielestämme todella hyvin. Lapset olivat innoissaan maalaamisesta ja vanhemmat osallistuivat myös. Yhteistyössä syntyi koko ison ikkunan peittävä taideteos.

Tunnelma vaikutti rauhalliselta ja innostuneelta. Kyselimme toiminnan aikana vanhempien ja lasten toiveita toiminnan suhteen ja palautetta ensimmäisestä toimintakerrasta. Vanhemmat kiittelivät sitä, että emme olleet suunnitelleet toimintaa siten, että olisi tiukka aikataulu. He toivoivat jatkossakin mukavaa ja rentoa yhdessä oloa. Vanhemmat kertoivat, että arkena työ ja lasten päivähoito on hyvin aikataulutettua ja täynnä ohjelmaa.

4.2.2 Toinen toimintakerta Valkeisen lammella

Toinen toimintakerta (liite 3) pidettiin Valkeisen lammella Kuopion keskustassa 23.3.2013. Aloituksen pidimme Tavallisen Toiminnan Talolla, josta lyhyen esittelyn jälkeen kävelimme yhdessä lähellä sijaitsevan Valkeisen lammen ulkoilualueelle. Ohjelmaan sisältyi leikkejä, mäenlaskua ja eväiden syöntiä. Ensimmäinen ”pää, olkapää, peppu jne.” -leikki oli lammen jäällä. Tämä olikin suurimmalle osalle tuttu leikki ja yksi kerholaisista tuli ohjaajan kaveriksi näyttämään, kuinka leikkiä leikitään. Leikin jälkeen siirryimme pulkkamäkeen (kuva 2 ja kuva 3).

Mäenlasku oli lasten mieleen. Kerholaisten erilaiset riemunkiljahdukset ja iloiset ilmeet mäkeä laskiessa saivat niin vanhemmat kuin ohjaajatkin hyvälle mielelle. Yksi kerholaisista oli laskenut mäkeä ”ainakin sata kertaa”. Mäenlaskun lomassa oli myös eväiden syöntiä. Evääksi olimme valinneet kylmää ja kuumaa mehua, viinirypäleitä, banaania, pähkinöitä ja rusinoita.

KUVA 2. Kerholaisia mäenlaskussa. Valokuva Heli Nevavesi 2013.

Ohjelman loppuun olimme suunnitelleet polttopalloa ja värileikkiä, mutta havaitsimme, että kaikki nauttivat mäenlaskusta, joten päätimme jatkaa sitä kauemmin. Näin tuimme lasten osallisuutta. Tehdyllä ohjelmanmuutoksella tuimme myös inkluusion toteutumista. Pohdimme, että leikit olisivat ehkä liian haasteellisia, koska nuorin lapsista oli

alle kaksivuotias. Mäenlaskun lomassa opeteltiin oman vuoron odottamista, toisten huomioon ottamista ja itse mäenlaskutekniikkaa. Myös aikuiset laskivat mäkeä silloin tällöin lastensa kanssa.

Mäenlaskun lähdimme lammen jäälle, jossa oli vuorossa viimeinen leikki, hippa. Alun perin ohjelmaan oli suunniteltu töpseli- ja lohikäärmehippa, mutta hippa muutettiin perushipaksi, koska tässä vaiheessa kerhopäivää keskittyminen ensiksi mainittuihin olisi ollut haasteellista. Kaikki lapset ja osa aikuisista osallistui mukaan ja välillä hippaleikissä olikin monta hippaa samaan aikaan. Tämä oli lasten mielestä erityisen hauskaa. Kerhon aikana eri perheiden vanhemmat ja lapset tutustuivat toisiinsa.

Toiminta tuki lasten osallisuutta ja inkluusiota. Lapset pystyivät vaikuttamaan heille tärkeisiin asioihin (pulkkamäki ja apuohjaajana toimiminen) ja muutoksia tehtiin myös havaittujen tarpeiden perusteella, jotta kaikki pystyisivät osallistumaan toimintaan ja tuettaisiin inkluusion toteutumista. Toiminnan aikana oli havaittavissa yhteisöllisyyttä, sillä eri perheiden lapset leikkivät yhdessä ja vanhemmat jutteli vat myös aktiivisesti yli perherajojen. Vanhemmat kokivat myös vertaisuutta jakaessaan keskenään lapsiperheen arkeen liittyvä asioita.

KUVA 3. ”Yhteisiä juttuja” puun takana. Valokuva Heli Nevavesi 2013.

4.2.3 Kolmas toimintakerta Tavallisen Toiminnan Talossa

Kolmas toimintakerta (liite 4) pidettiin Tavallisen Toiminnan Talolla 13.4.2013. Ohjelma alkoi alkuleikillä, joka oli ”herää, herää vahtikoira, luusi on kadonnut”. Tähän leikkiin kaikki lapset osallistuivat mielellään ja jaksoivat hyvin keskittyä. Lapsilla oli hauskaa, kun vahtikoiran luu löytyi. Alkuleikin jälkeen oli sormivärimaalausta (kuva 4), jossa aiheena oli luonto. Lapset maalasivat muun muassa perhosia ja lintuja. Osalle lapsista kynillä piirtäminen olisi ollut haasteellista ja tästä syystä valitsimme ohjelmaan sormivärimaalauksen.

KUVA 4. Ohjelmassa oli sormiväreille maalausta. Valokuva Eetu Junnilainen 2013.

Sormivärimaalauksen jälkeen pidimme evästauon. Tarjolla oli appelsiinia, viinirypäleitä, keksiä, mehua ja kahvia. Evästauon jälkeen oli ehkä hieman liian pitkä tauko ennen seuraavaa leikkiä, sillä tunnelma alkoi jo villiintyä melkoisesti. Tunnelma saatiin rauhoittumaan ”Kim”-leikin parissa. Seuraavaksi oli leikkinä pallon vieritystä jalkoja apuna käyttäen osallistujalta toiselle. Tähän leikkiin osallistui osa lapsista ja kolme ohjaajaa. Leikin kuluessa ohjeita hieman helpotettiin, sillä pienimpien oli haastavaa siirtää palloa vain jaloilla. Osa lapsista halusi leikkiä muita leikkejä tai pelata pelejä ja heille annettiin siihen mahdollisuus. Lisäksi leikittiin ”laiva on lastattu” leikkiä.

Tälle toimintakerralle suunniteltu ohjelma ei täysin vastannut kohderyhmän tarpeita. Ohjaustilanteita havainnoidessamme huomasimme tämän ja tuimme ohjaajaa toiminnan muuttamisessa kerholaisille sopivammaksi. Lisäksi toiminnan aikana jouduimme ottamaan vastuuta toiminnan ohjauksesta aiottua enemmän, sillä havaitsimme, että lapset alkoivat käydä levottomiksi. Päävastuu toimintakerran suunnittelusta ja ohjauksesta oli eri alojen opiskelijoilla ja itse toimimme apuohjaajina.

4.2.4 Neljäs toimintakerta Konttilassa

Neljäs toimintakerta (liite 5) pidettiin Puijon Konttilassa 25.5.2013. Konttila on savolainen kaski- ja perinnemaisematila, joka sijaitsee Puijolla, Kuopiossa. Tilalla on luontonäyttelyaitta ja joitakin kotieläimiä. Konttilassa järjestetään ryhmille monenlaista toimintaa, esimerkiksi kiesiajeluita, talutusratsastusta ja lumikenkäilyä maksua vastaan. Emme ostaneet tilalta järjestettyä ohjelmaa, mutta vuokrasimme piha-alueen käyttöömme.

Toimintakerran toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta vastasimme yhdessä Lintuyhdistys Kuikan ohjaajan kanssa. Ohjelma aloitettiin Konttilan pihasta, jossa lyhyen esittelyn jälkeen lähdettiin läheisille metsäpoluille bongaamaan lintuja ja etsimään merkkejä lintujen pesinnästä. Jokainen perhe sai mukaansa kiikarit ja infolapun lintujen havainnoinnista. Materiaali saatiin lintuyhdistys Kuikasta. Toiminnassa hyödynnettiin ajankohtaista teemaan liittyvää tapahtumaa, lasten lintuviikkoa. Lintujen havainnoinnin ohessa lapset löysivät luonnosta paljon ihmeteltävää (kuva 5). Jos aikuiset miettivät, että lintuja on vaikea havaita korkealta, niin lapset alkoivat sitten etsiä muurahaisia ja kääntää kiviä ympäri, ihmettelivät kaatuneen puun juurakko jne. Yksi kerholaista kommentoi kaiken koetun jälkeen, että ”minusta tulee lintutukija”.

KUVA 5. Lapset tutkimassa luonnon ihmeitä. Valokuva Saara Walden 2013.

Lintujen etsinnän jälkeen perheet kävivät kiertämässä luontorastit, joita oli kuusi kappaletta. Rasteissa oli erilaisia luontoon liittyviä kysymyksiä ja aiheeseen liittyvä kuva. Rastien vaikeustaso oli vastauksien perusteella sopiva. Lapset olivat myös kiinnostuneita selvittämään mikä olisi ollut oikea vastaus väärin menneisiin. Luontorastit ovat jatkossakin oiva tapa tutustua ja oppia luonnon ihmeistä. Rastin käyneet saivat myös pienet yllätyspussit, joissa oli ilmapallo, tikkari ja tarra. Lopuksi perheet saivat oman aikataulun mukaan paistaa makkaraa, käydä luontonäyttelyaitassa ja käydä katsomassa tilan eläimiä. Eläinten katselun yhteydessä oli myös hyvä jututtaa perheitä ja kysellä palautetta kerhosta. Perheet olivat pitäneet toiminnasta, ja toivoivat, että samanlaista toimintaa olisi enemmän.

4.3 Toiminnan arviointi (CHECK)

Koska osallisuus ja inkluusio ovat alati käynnissä olevia prosesseja, on tehtävä jatkuvaa toiminnan arviointia tämän tavoitteen toteutumiseksi. Teimme arviointia kerhotoiminnan aikana, kerhon päättymisen jälkeen ja opinnäytetyötä tehdessä. Yhdistimme nämä arvioinnit ja niiden johtopäätökset esille tässä luvussa. Arviointimme perustui omiin havaintoihimme, perhekerholaisten suulliseen palautteeseen ja ryhmäarviointiin, jonka teimme kerhokertojen päätteeksi. Lisäksi saimme myös MLL Kuopion Yhdistyksen edustajilta palautetta niiltä kerroilta, kun he olivat seuraamassa toimintaa.

4.3.1 Inkluusion toteutuminen perhekerhossa

Kuten teoriaosuudessa mainitaan, opinnäytetyössämme inkluusiolla tarkoitetaan sitä, että kaikilla lapsiperheillä on mahdollisuus osallistua toimintaan. Perhekerhoon voivat osallistua myös perheet, joissa on erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Kaikki perhekerhoon osallistuvat ovat keskenään tasavertaisia ja hyväksyttyjä ryhmän jäseniä, ketään ei jätetä ryhmän ulkopuolelle. Toiminta suunnitellaan ja toteutetaan lasten iän ja kehitystarpeen mukaisesti huomioiden myös lasten yksilölliset tarpeet.

Arvioitaessa kaikkia kerhokertoja kokonaisuutena voidaan todeta, että inkluusio toteutui toiminnassa hyvin, koska lapset pysyivät osallistumaan kaikkeen toimintaan. Tämä mahdollistui hyvällä suunnittelulla. Ohjaajien toiminnalla poistettiin inkluusion esteitä muutoinkin. Muutaman suunnitellun leikin kohdalla voidaan todeta, että ne olisivat olleet liian haasteellisia osallistujille. Tämä kuitenkin ehdittiin havaita ennen leikin aloittamista tai leikin aikana. Pystyimme muuttamaan ohjelmaa siten, että se sopi kaikille. Vaihdoimme esimerkiksi leikin johonkin helpompaan leikkiin. Jokaiselle

kerhokerralle oli myös suunniteltu varaohjelmaa mahdollisten yllättävien tilanteiden varalle.

Se, että pystyy osallistumaan toimintaan, ei vielä täysin takaa inkluusion toteutumista. Ryhmässä voi kokea itsensä ulkopuoliseksi vaikka osallistuukin itse toimintaan. Havainnoimme jokaisella kerralla, miten lapset leikkivät keskenään ja miten vanhemmat huomioivat omia tai toistensa lapsia. Havaintojemme perusteella lapset tutustuivat toisiinsa hyvin, eivätkä jättäneet ketään leikkien ulkopuolelle. He osallistuivat omien leikkiensä lomassa myös toisten lasten leikkeihin tai peleihin. Myös vanhemmat osallistuivat ennakkoluulottomasti lastensa kanssa toimintaan. He eivät mielestämme pohtineet etukäteen, kykeneekö lapsi osallistumaan tulevaan leikkiin tai muuhun toimintaan. Odotimme, että vanhempien ennakkoluulot lapsiaan kohtaan tulisivat enemmän esille, mutta onneksi näin ei käynyt.

4.3.2 Osallisuuden toteutuminen perhekerhossa

Tässä opinnäytetyössä lasten osallisuuden perustana on mahdollisuus osallistua kaikkeen toimintaan sekä mikrotason vuorovaikutustilanteet. Peilaamme osallisuuden toteutumista aiemmin esittämäämme Turjan mallia (2011, 49) mukaellen. Arvioimme lasten osallisuutta kahden ulottuvuuden, lasten valtaistuminen ja aihe/vaikutuspiirin kautta (kuvio 5).

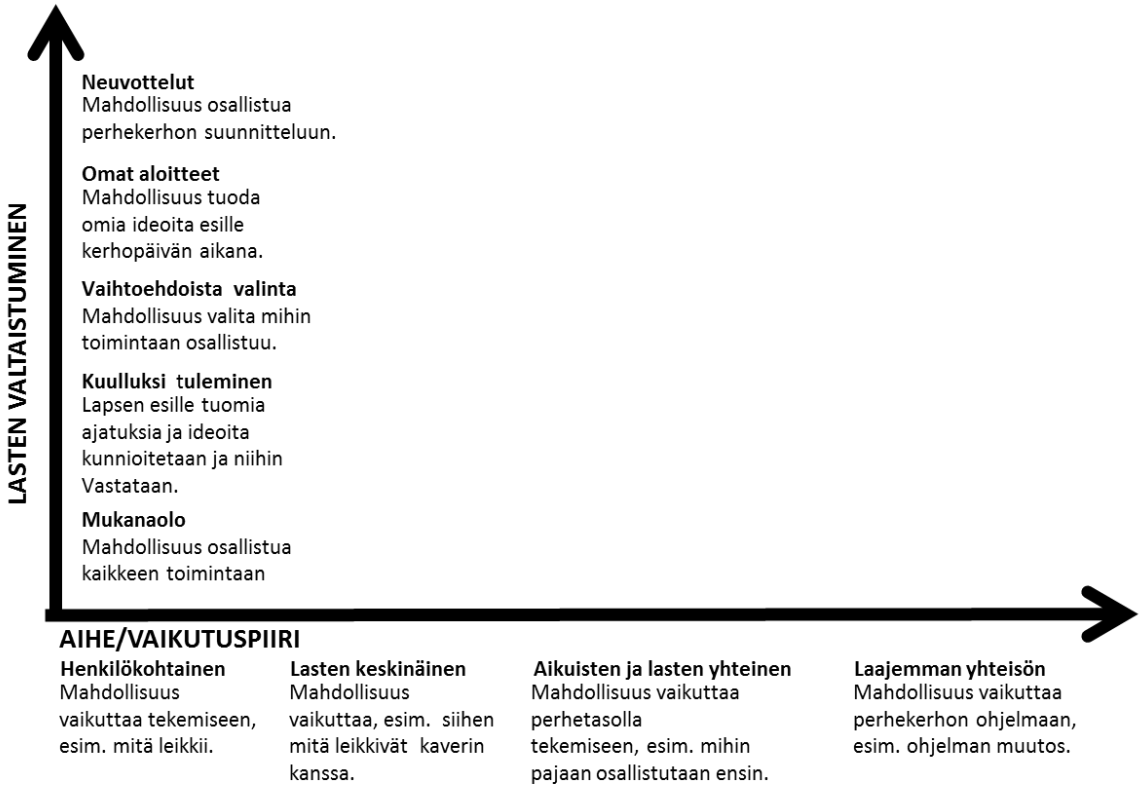

KUVIO 5. Lasten osallisuus perhekerhossa (Turjaa 2011, 49 mukaellen)

Päädyimme käyttämään arvioinnissamme kahta ulottuvuutta, sillä emme mielestämme voi arvioida lasten tunnetasolla tapahtunutta koettua osallisuutta. Lisäksi neljänteen ulottuvuuteen sisältyvät asiat (osallistumis-, suunnittelu,- ideointi-, toimeenpano-, päätöksenteko- ja arvointiosallisuus) mielestämme sisältyvät valtaistumisen sekä aihe- ja vaikutuspiiriulottuvuuksiin.

Valtaistumisen asteista toteutui mukana olo, kuulluksi tuleminen, vaihtoehdoista valinta ja omat aloitteet. Valtaistumisen korkein aste, neuvottelut, eivät toteutuneet, vaikka olimme tarjonneet tätä mahdollisuutta. Olimme kutsuneet myös lapset perhekerhon suunnitteluiltaan, mutta vanhemmat eivät tuoneet lapsia mukanaan. Lapset osallistuivat kaikkeen järjestettyyn toimintaan. Heille annettiin myös mahdollisuus kuulluksi tulemiseen. Kuulluksi tuleminen saattoi liittyä lapsen arjessa tapahtuneisiin asioihin ja kerhossa lapsen havaitsemiin tai kokemiin asioihin. Esimerkiksi viimeisenä kerhopäivänä Konttilassa yksi pikkutyttö huuteli muun perheen perään, että ”tulkaa katsomaan mitä täällä on”. Suuri löytö oli auringossa kimmeltävä hämähäkinseitti. Samainen tyttö kertoi myös, kuinka hän oli kuullut jopa kaksi kertaa, kun kukko oli kiekunut. Muu perhe ei ollut kuulomatkan päässä, mutta ohjaaja pystyi jakamaan tämän kokemuksen lapsen kanssa.

Vaihtoehdoista valinta ja omat aloitteet toteutuivat toiminnassa. Eri toimintapisteet antoivat mahdollisuuden valita missä järjestyksessä ja mitä haluaa kerhossa tehdä. Omia aloitteita tuettiin antamalla mahdollisuus vapaaseen leikkiin ja vastaamalla toiminnan aikana lasten esittämiin toiveisiin. Esimerkiksi toisena kerhopäivänä muutimme ohjemaa, koska lapset nauttivat mäenlaskusta. Osallisuus ei tarkoita kuitenkaan sitä, että kaikki lasten toiveet toteutetaan. Lasten on hyvä oppia osallistumaan ohjattuun toimintaan ja tekemään kompromisseja. Heidän on hyvä oppia rakentavaa vuorovaikutusta, kunnioittamaan erilaisuutta ja toisten toiveita.

4.3.3 Ohjauksen arviointia

Ohjauksella on suuri vaikutus osallisuuden ja inkluusion toteutumisessa. Toiminnan suunnittelussa on huomioitava lasten yksilölliset tarpeet ja toimintaympäristö, jotta esteet toimintaan osallistumiseen madaltuvat. Ohjaustilanteissa on havainnoitava itse toimintaa, mutta myös vuorovaikutusta osallistujien kesken. Taustalla toimiva organisaatio voi toiminnallaan edesauttaa tai heikentää inkluusion toteutumista. Mikäli organisaatio päättää lähteä muuttamaan toimintaansa tähtäimenään lasten inkluusio, edellyttää se sitoutumista pidemmäksi aikaa ja avointa vuoropuhelua asiakkaiden kesken sekä resurssien varaamista alussa selvitystyöhön.

Jatkuvaa toiminnan arviointia tehtiin, jotta toteutettu toiminta vastaisi paremmin asetettuja tavoitteita (lasten osallisuus ja inkluusio) ja kehittyisimme ohjaajina. Näin toiminta saatiin vastaamaan kerhoryhmän tarpeita. Lisäksi teimme yhteistyötä perheiden kanssa ottamalla heidät mukaan toiminnan suunnitteluun. Näin he saivat tietoa järjestäjästä, ohjaajista ja järjestettävästä toiminnasta. Samalla he kertoivat perheenjäsentensä tarpeista sekä toiveista toiminnan suhteen, joten myös ohjaajien ja toiminnan järjestäjän tietoisuus lisääntyi.

Järjestetyn perhekerhon ohjaajina toimi myös muiden alojen opiskelijoita. Yhteisissä suunnittelupalavereissa toimme esiin perhekerhon tavoitteet ja asiat, joita tulee ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa ja ohjauksessa. Havaitsimme, että tähän olisi pitänyt enemmän kiinnittää huomiota. Muiden alojen opiskelijoilla ei välttämättä ole kokemusta tai opintoihin liittyvää teoriatietoa ryhmän ohjaamisesta. Myös lintuyhdistys Kuikan työntekijää informoitiin perhekerhon tavoitteista ja kerholaisten yksilöllisistä tarpeista. Hänen kohdallaan antamamme informaatio ja ohjaus oli riittävää ja hänen suunnittelema ja ohjaama toiminta oli onnistunutta ja tuki perhekerhon tavoitteita.

4.3.4 Työn luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyömme on mallinnus, johon ei sisältynyt tutkimusta. Halusimme kuitenkin arvioida työmme luotettavuutta, koska koemme sen lisäävän työmme arvoa. Tutkimuksessa reliaabelius ja validius muodostavat yhdessä tutkimuksen kokonaisluotettavuuden. Reliabiliteetti arvioi tulosten pysyvyyttä mittauksesta toiseen, eli kysymys on tutkimuksen toistettavuudesta. Validius puolestaan tarkoittaa tutkimuksen kykyä mitata sitä, mitä tutkimuksessa oli tarkoituskin mitata. (Vilkka 2007, 149–152; Hirsjärri, Remes & Sajavaara 2007, 226–227).

Osa arvioinnista perustuu ei dokumentoituun muistimme varassa olevaan tietoon. Se heikentää työmme luotettavuutta, sillä perhekerhon suunnittelu- ja testausvaiheesta on kulunut jo yli vuosi. Arviointi perustuu osittain omiin havaintoihimme ja sisältää riskin, että olemme tulkinneet asian tai tilanteen väärin. Tätä riskiä pyrimme pienentämään yhteisellä ryhmäarvioinnilla kerhokertojen jälkeen. Työn luotettavuutta pyrimme lisäämään kuvaamalla mahdollisimman tarkasti suunnittelu-, toteutus-, arviointi- ja käyttöönotto/kehittämisehdotusvaiheet.

Opinnäytetyötä tekevältä edellytetään tutkimuseettisten ja ammattieettisten periaatteiden noudattamista (Kajaanin Ammattikorkeakoulu 2014). Pyrimme lisäämään opinnäytetyön eettisyyttä kuvaamalla työn vaiheet mahdollisimman tarkasti. Pyysimme perheiltä kirjalliset suostumukset toiminnan aikana otettujen valokuvien käyttöön mainos- ja opiskelukäyttöön. Emme tuo esille työssä kerholaisten tai ohjaajien nimiä tai muita heidän tietojaan, koska halusimme näin turvata toimintaan osallistujien yksityisyyttä. Kerhotoiminnan aikana kerroimme perheille, että palautetta ja kokemuksia hyödynnetään MLL Kuopion Yhdistyksen toiminnassa ja opiskeluun liittyvissä töissä. Eettisyyteen kuuluu myös lähdekritiikki. Eettisyyttä lisää se, että suurin osa käyttämistämme lähteistä on melko uusia. Sitä vastoin eettisyyttä heikentää se, että hyödynsimme niukasti aiheeseen liittyvää tutkimustietoa.

4.4 Parannusehdotukset (ACT) / kehittämissuositukset

Kerroimme vanhemmille suunnittelu- ja toiminnan toteutusvaiheessa perhekerhon tavoitteista. Rohkaisimme tuomaan esille lasten ideoita ja kerroimme, että tavoitteena on, että kaikki pystyisivät osallistumaan toimintaan. Jatkossa olisi kiinnitettävä enemmän huomioita miten lisätä vanhempien ymmärrystä osallisuudesta ja inkluusiosta. Esimerkiksi tuomalla toiminnan aikana esille miten lapsen ja aikuisen välinen

vuorovaikutus vaikuttaa inkuusioon ja osallisuuteen, sillä osallisuus on muutakin kuin ideointia ja inkluusio enemmän kuin mahdollisuutta osallistua.

Mikäli toiminnan suunnittelussa ja ohjauksessa on mukana eri alojen opiskelijoita tai ammattilaisia, olisi hyvä kiinnittää enemmän huomiota siihen, mitä kukin käsittää lasten osallisuuden tai inkluusion olevan. Kerroimme toisille ohjaajille kerhon tavoitteet ja sen, että tarvittaessa voi kysyä lisää asiasta. Osa ohjelmasta ei täysin soveltunut kohderyhmälle. Mietimme uudelleen kerhoa arvioidessa, että olisiko meidän pitänyt kysyä tarkemmin heidän suunnittelemansa ohjelman ja ohjauksen kulku. Perhekerhotoimintaa järjestävän tahon olisi huomioitava ohjaajien erilaiset taustat. Mielestämme toiminnan onnistumisen kannalta tärkeää on, että toiminnan ohjauksessa ja suunnittelussa on mukana vähintään yksi ohjaaja, jolla on kokemusta ryhmän ohjaamisesta. Toimintaan osallistujien kannalta on myös parempi, jos kerho-ohjaajissa ei ole suurta vaihtuvuutta.

Opiskelijoiden osallistuminen suunnitteluun ja toteutukseen vaikutti eniten alhaiseen kerhomaksuun. Jos opiskelija ei ole toiminnassa mukana alusta loppuun, voi motivaatio olla heikompi. Se voi heijastua toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Tämä ei toki tarkoita sitä, että näin olisi aina, mutta on mielestämme mahdollista. Erityisesti silloin, jos ollaan suorittamassa vain opintopisteitä. Myös siitä syystä olisi jatkossa vähennettävä ohjaajien vaihtuvuutta. Pahimmillaan se voi heikentää osallisuuden ja inkluusion toteutumista.

Arviointia tehdessämme huomasimme, että arviointia varten voisi muokata työkalun, jota voisi käyttää sekä inkluusion ja osallisuuden arvioinnissa. Pohdimme läpikäymäämme teoriaa sekä kokemuksia perhekerhosta ja teimme oman version Turjan (2011, 49) lasten osallisuuden mallista. Suunnittelemamme mallin (kuvio 6.) keskeisin asia on, että valtaistumisen astetta arvioidaan neljän vaikutuspiirin (henkilökohtainen, lasten keskinäinen, aikuisten ja lasten, esimerkiksi lapsi-vanhempi ja laajemman yhteisön, esimerkiksi perhekerho) kautta.

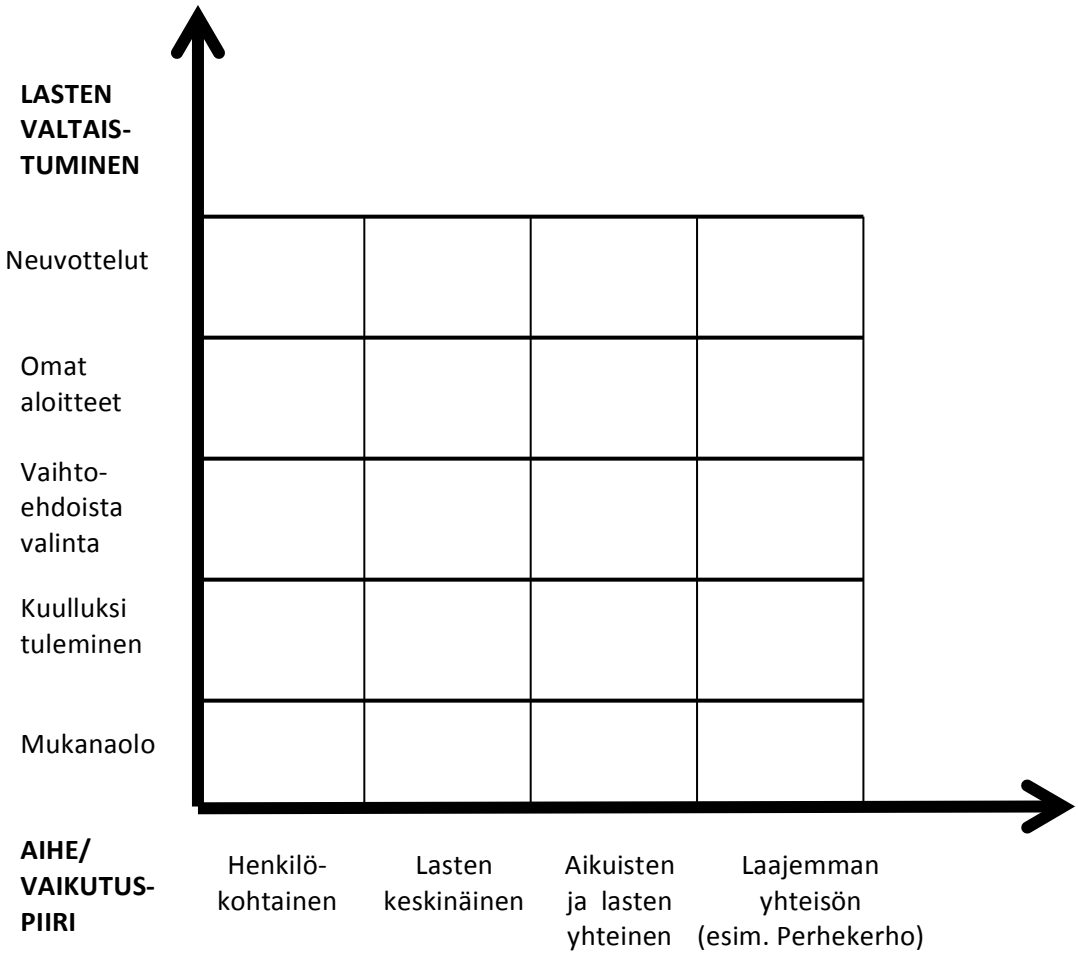

KUVIO 6. Malli osallisuuden ja inkluusion arviointia varten

Turjan mallissa korostettiin valtaistumista lapsen ja aikuisen välisen valtasuhteen kautta. Mielestämme valtaistuminen lasten keskinäisessä toiminnassa on yhtä tärkeää ja arvokasta, emmekä voi arvottaa kumpi on tärkeäpää esim. päätöksen teko lasten kesken vai koko toimintaa ajatellen. Tekemäämme malliin voisi lisätä osion ohjauksen arviointia varten. Sen avulla voisi esimerkiksi peilata ohjauksen vaikutusta osallisuuteen ja inkluusioon. Näin siitä saisi kokonaisvaltaisemman arviointityökalun.

Arviointityökalun kehittäminen ja testaaminen voi olla uuden opinnäytetyön aihe. Kehittämisessä ja testaamisessa voi käyttää apuna lapsiperheiden parissa toimivia tahoja laajemminkin. Lasten osallisuutta on arvioitava laajemmalti, kuin erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluissa.

5 POHDINTA

Lapsiperheiden pahoinvointi ja syrjäytyminen on ollut julkisuudessa ajankohtainen aihe. Viimeaikaisten perhesurmien valossa perheiden tukemisen merkitystä ei voi korostaa liikaa. Näemme perhekerhon yhtenä keinona tukea lapsiperheiden hyvinvointia. Perhekertotoiminta on ennaltaehkäisevää lastensuojelu- ja mielenterveystyötä. Lisäksi se ehkäisee syrjäytymistä. Perhekerhotoiminnalla voidaan tukea perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa. Kaikille avoin perhekerhotoiminta antaa myös mahdollisuuden vertaistukeen. Perheen yhteinen aika vahvistaa myös parisuhdetta ja sitä kautta lapsen kasvua ja kehitystä.

Opinnäytetyömme lisäsi perhekerhotoimintaan osallistuvien lasten osallisuutta ja tuki inkluusion toteutumista. Inkluusio ei ole saavutettu tila, vaan vaatii jatkuvaa toiminnan arviointia ja tarvittaessa inkluusion esteiden purkamista. Tästä syystä mallintamamme toiminta ei vielä täysin takaa inkuusion toteutumista vaan on askel kohti sitä. Olemme työssämme keskittyneet lapsen osallisuuteen, mutta perhekerho lisäsi osallisuutta myös perhetasolla.

Sosiaalialan eettisissä ohjeissa tuodaan esiin sosiaalialan ammattilaisen vastuu tuoda esille havaitsemiaan epäkohtia ja velvollisuus toimia niiden vähentämiseksi. Opinnäytetyössä tuotiin esille, ettei erityistä tukea tarvitsevien lasten kerhotoiminta vastaa heidän tarpeitaan. Tämä asetti lapset eriarvoiseen asemaan ja esti lasten oikeuksien toteutumista.

Työn avulla edistettiin erityistä tukea tarvitsevien lasten oikeuksien toteutumista ja hyvinvointia. Perhekerho mahdollisti osallistumisen kaikkeen toimintaa yhdessä perheen kanssa. Perheiden arki on hektistä ja siihen voi sisältyä työn, päivähoidon, terapia- ja lääkärikäyntien yhteensovittamista. Perheen yhteinen aika vähenee entisestään, jos ei ole tarjolla koko perheelle yhteistä matalan kynnyksen harrastustoimintaa.

Toteutettu perhekerho lisäsi suvaitsevaisuutta ja antoi valmiuksia toimia erilaisten ihmisten kanssa. Vanhempien ennakkoluulot voivat madaltua, kun he näkevät lapsensa toimivan ryhmässä. He saattavat rohkaistua osallistumaan myös muiden tahojen järjestämiin yleisiin harrastetoimintoihin. Mielestämme perhekerhotoimintaa tai vastaavaa tulisi järjestää enemmän viikonloppuisin, jolloin työssä käyvät vanhemmat perheineen voivat osallistua toimintaan. Yleensä järjestettyä toimintaa on tarjolla arkena aamupäivisin tai iltaisin.

Perhekerhon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa oli mukana eri toimijoita. Tämän kaltaista yhteistyötä olisi hyvä tehdä enemmän, sillä siitä hyötyvät niin oppilaat, oppilaitos, järjestöt ja yhdistykset sekä asiakkaat. Opiskelijat pystyivät kehittämään substanssi-, kehittämis-, kehittymis- ja työyhteisöosaamista. Moniammatillisen yhteistyön merkitys on kasvanut sosiaali- ja terveysalalla ja niiden taitojen opettelu on tärkeää jo opiskeluaikana.

Yhteistyössä tehty perhekerho säästi eri toimijoiden resursseja (esimerkiksi ohjauskulut), laajensi toimijoiden yhteistyöverkostoa ja kehitti myös moniammatillisen yhteistyön taitoja. Kirjallisuudessa korostuu usein moniammatillinen yhteistyö sosiaali- ja terveysalalla toimijoiden kesken. Mielestämme tätä näkökulmaa olisi laajennettava, ja nähtävä esimerkiksi erilaiset harrastus- ja liikuntajärjestöt moniammatillisen yhteistyön toimijoina. Itse teimme yhteistyötä Lintuyhdistys Kuikan kanssa.

Oppilaitosyhteistyötä tekemällä voidaan tukea järjestöjen kehittämistyötä. Suunniteltu ja toteutettu perhekerho laajensi MLL Kuopion Yhdistyksen palveluita kevätkaudeksi 2013. Oppilaitosyhteistyötä ei mielestämme osata vielä hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla. Yhteistyö olisi vaikuttavampaa, jos tehtäisiin suunnitelmallisempaa ja pitkäjänteisempää yhteistyötä järjestöjen ja oppilaitoksen välillä. Esimerkiksi oma avainkumppanityöskentelymme kesti yhden lukuvuoden. Järjestöt voisivat myös miettiä onko toiminnassa jokin osa-alue, jossa voisi säännöllisesti hyödyntää opiskelijoita. Esimerkiksi asiakastyytyväisyyskyselyt. Monella alalla kvantitatiiviseet ja kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät kuuluvat opintoihin, joten tekijöitä riittäisi.

Teoria ja opinnäytetyön aikana saadut kokemukset vahvistivat näkemyksiämme luontoympäristön positiivisesta vaikutuksesta lasten osallisuuden ja inkluusion tukena. Esimerkiksi kerhotoiminnan aikana näimme, kuinka lapsi, jolla on ADHD, kykeni leikkimään metsässä toisten lasten kanssa. Hänen oli muuten vaikeaa osallistua toisten lasten leikkeihin, mutta metsä toimintaympäristönä rauhoitti hänen käytöstään ja hän kykeni leikkimään yhteisleikkiä toisten kanssa.

LÄHTEET

Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2011. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisten tuen tarpeiden näkökulmasta. Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Teoksessa: *Varhaiskasvatuksen käsikirja.* Juva: PS-kustannus. 260–273.

Booth, T. & Ainscow, M. 2002. *Index for inclusion* [verkkojulkaisu]. Center for Studies on Inclusive Education [viitattu 27.11.2014]. Saatavissa: http://www.eenet.org.uk/resources/docs/Index%20English.pdf

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hokkanen, S. & Strömberg, O. 2006. *Laatuun johtaminen. Elämään laatua*. Jyväskylä: Sho Business Development Oy.

Kajaanin Ammattikorkeakoulu 2014. *Opinnäytetyön eettiset suositukset* [verkkosivu]. [viitattu 30.11.2014]. Saatavissa: http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Opinnaytetyoprosessi/SoTeLi/Opinnaytetyoprosessi/Eettiset-suositukset

Koivunen, P.-L. 2009. *Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen.* Juva: PS-kustannus.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista L 22.9.2000/812. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 22.11.2014]. Saatavissa: http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812

Lammi-Taskula, J. & Bardy, B. 2009. Vanhemmuuden ilot ja murheet. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.). *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009.* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 60–67.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2011. *Erityistä tukea tarvitseva lapsi on ensisijaisesti lapsi. Lapsen oikeudet osaksi vammaispolitiikkaa.* [verkkodokumentti]. Lapsiasiavaltuutettu. [viitattu 25.1. 2013]. Saatavissa: http://www.lapsiasia.fi/julkaisut/julkaisu/-/view/1571902

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 10.11.2014]. Saatavissa: http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417

Mannerheimin Lastensuojeliliitto 2014a. *Organisaatio* [verkkosivu]. [viitattu 8.12.2014]. Saatavissa: http://www.mll.fi/mll/organisaatio/

Mannerheimin Lastensuojeliliitto 2014b. *Toiminta ja projektit* [verkkosivu]. [viitattu 8.12.2014]. Saatavissa: http://www.mll.fi/mll/toiminta/

Moberg, S., Hautamäki, J., Kivirauma, J., Lahtinen, U., Savolainen, H. & Vehmas, S. 2009. *Erityispedagogiikan perusteet.* Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Nikkinen, I. 2000. *Metsämörri.* Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK, Kustantajat Sarmala Oy – Suomen Latu.

Niskala, A. 2010. *Sosiaalityön prosessikuvaukset tukemassa sosiaalityötä*. [verkkojulkaisu]. Sosiaalikollega [viitattu 12.5.2014]. Saatavissa: http://www.sosiaalikollega.fi/uula/sosionomit/Mallinnus_1304_verkkovalitteinen_asiakastyo.pdf/view

Ollikainen, S.-M. 2013. *Ohjaajan punainen lanka. Työkalupakki täynnä ohjausmenetelmiä.* Kuopio: Kuopion Männistön seurakunta.

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. *Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa.* Juva: PS-Kustannus.

Polvinen, K., Pihlajamaa, J. & Berg, P. *2012. Luonnosta hyvinvointia lapsille ja Nuorille.* [verkkojulkaisu]. Helsinki. Sitra Ja Kansallinen Hyvinvointiverkosto [viitattu 4.3.2013]. Saatavissa: http://www.sitra.fi/julkaisu/2012/luonnosta-hyvinvointia-lapsille-ja-nuorille

Saari, A. 2011. *Inkluuson nosteet ja esteet liikuntakulttuurissa. Tavoitteena kaikille avoin liikunnallinen iltapäivätoiminta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

Sahonen, P. & Vuorio, E. 2014. Monimuotoisin menetelmin kokemuksellista hyvinvointitietoa Oulun seudulta. Sahonen, P. & Vuorio, E. (toim.). Teoksessa: *Kokemuksia hyvinvoinnista. SOHVI-hankkeen loppuraportti*. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu. 22–30.

Sosiaaliportti 2014. *Avoimet varhaiskasvatuspalvelut ehkäisevänä työnä* [verkkosivu]. Lastensuojelun käsikirja [viitattu 10.4.2014]. Saatavissa: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/avoimetvarhaiskasvatuspalvelut/

Stenius, T., MLL:n osallisuusverkostolaiset & Karlsson, L. 2005. *Yhdessä lasten kanssa – seikkailu osallisuuteen.* [verkkodokumentti]. Mannerheimin lastensuojeluliitto [viitattu 10.5.2014]. Saatavissa: http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Julkaisut/Stenius_Karlsson_Yhdessalastenkanssa.pdf

Stenvall, E. & Seppälä, U. 2008. *Talo lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa* [verkkodokumentti]. Pääkaupunkiseudun osaamiskeskus SOCCA & Heikki Waris-instituutti [viitattu 22.11.2014]. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/100/Talo_lapsia_varten_lasten_osallisuus_paivakodissa.pdf

Suomen perustuslaki L 11.6.1999/731. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 22.11.2014]. Saatavissa: http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731

THL 2014a. *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014: Lasten oikeudet toteutuvat Suomessa vain osittain* [verkkosivu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 27.11.2014]. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi/-/lapsiperheiden-hyvinvointi-2014-lasten-oikeudet-toteutuvat-suomessa-vain-osittain

THL 2014b. *Perhekeskus* [verkkosivu]. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 29.04.2014]. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/perheita/perhekeskus

Tigerstedt-Tähtelä, E. 2000. Lapsen oikeuksien sopimuksen sisältö. [verkkodokumentti]. Honkanen, J. & Syrjälä, J. (toim.). *Teoksessa Lapsen oikeudet. Helsinki: Suomen YK-liitto ry* [viitattu 18.4.2014]. 47–57. Saatavissa: http://www.ykliitto.fi/files/Lapsen_oikeudet_2000.pdf

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Hujala, E. & Turja, L. Teoksessa: *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Juva: PS-kustannus. 41–53.

Valkeapää, M. 2011. *Pomppivat pavut. Ryhmätoimintaa pienille ja isoille*. Helsinki: LK-kirjat. PTK-poikien ja tyttöjen keskus.

Vehviläinen, S. 2014. *Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta*. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Vilkka, H. *2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet.* Jyväskylä: Tammi.

Vilén, M., Vilhunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. *Lapsuus erityinen elämänvaihe.* Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Vänskä, K., Laitinen-Väänänen, S., Kettunen, T. & Mäkelä, J. 2011. *Onnistuuko ohjaus? Sosiaali- ja terveysalan ohjaustyössä kehittyminen.* Helsinki: Edita Prima.

Väänänen, R. 2013. *Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille.* Itä-Suomen Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. N:o 68. Väitöskirja.

Walden, A. 2006. ”Muurinsärkijät” Tutkimus neurologisesti sairaan tai vammaisen lapsen perheen selviytymisen tukemisesta. Kuopio: Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikanlaitos. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 137.

4V-hanke. 2011. *Kaikki mukaan. Lasten osallisuus päiväkodissa* [verkkodokumentti]. [viitattu 3.10.2014]. Saatavissa: http://www.4v.fi/files/4216/osallisuuskalvot_pk_pieni.pdf.

Liite 1

Tervetuloa

Suunnittelemaan ja ideoimaan perhekerhotoimintaa

Tavallisen Toiminnan Talolle

29.11.2012 klo 17.30 alkaen

osoitteeseen Kasarmikatu 1

Luvassa ideoinnin lisäksi mukavaa puuhaa lapsille ja aikuisille

ja

tietysti pientä purtavaa

Ilmoittautumiset Tavallisen Toiminnan Talolle

viimeistään 26.11. mennessä

puhelinnumeroon 044-700 090

Terveisin Tavallisen Toiminnan Talon väki

Toiminnan suunnittelulomake

Ohjaaja: Riikka Kotela, Heli Nevavesi ja Eetu Junnilainen **Pvm.** 16.2.2013 **Klo** 15-17

Aihe:_Ensimmäinen toimintakerta **Kohderyhmä:**_Lapsiperheet_____

Tavoitteet: Kerhokerran tavoitteena on tutustua toisiimme ja ryhmääntyminen. Tavoitteena on myös lasten osallisuus ja inkluusio.

Menetelmät:
Askartelu, ikkunamaalaus

Orientointi ja motivointi Tervehdimme jokaista kerholaista ja toivotamme heidät tervetulleiksi. Olemme itse innostuneita toiminnasta ja pyrimme huomioimaan kaikki kerholaiset. Osallistumme itse aktiivisesti toimintaan.
Ryhmittely ja sosiaalimuoto Kerhoon osallistuu viisi perhettä ja mukana on myös erityistä tukea tarvitsevia lapsia.
Toiminnan vaiheet ja kesto Kerhon aloitus Pajatyöskentely Mehu/kahvihetki Kerhon lopetus
Toimintavaiheiden konkreetti kuvaus / tilanteen eteneminen käytännössä Kerhon aloitus on leikkihuoneessa, jossa esittelemme itsemme ja kerromme tulevasta kevään ohjelmasta. Perheet esittelevät myös itsensä. Seuraavaksi siirrymme pajatyöskentelyyn, jossa on neljä pajaa. Perheet saavat kiertää pajoja omaan tahtiinsa ja pajat on sijoiteltu niin, että hyödynnämme kokonaan käytössä olevan tilan. Pajat: Eläinaskartelu: Askartelua varten on varattu metsäneläimiä esittäviä askartelumalleja ja kerholaiset saavat itse valita, mitä niistä haluavat askarrella. Askarteluun tarvittavat välineet ovat valmiina askartelupaikalla.

Peikkoaskartelu luonnonmateriaaleista: Askartelua varten on leikattu puusta kiekkoja peikon pääksi. Kerholaiset liimaavat naavaa peikon hiuksiksi ja parraksi. Peikon silmiksi on varattu maustepippuria ja nenäksi pieniä kiviä.

Ikkunamaalaus: Ikkunamaalausta varten on varattu erivärisiä maaleja. Maalattava ikkuna on tarpeeksi iso, jotta kaikki halukkaat voivat maalata. Ikkunamaalauksen aiheena on luonto.

Leikki: Leikkihuoneessa lasten on mahdollista leikkiä. Leikkihuoneessa on tarjolla erilaisia leikkikaluja ja pelejä.

Perheille on tarjolla pientä naposteltavaa oman aikataulun mukaisesti.

Lopuksi päätämme kerhokerran yhdessä ja kerholaiset saavat antaa palautetta kerhokerrasta. Keromme seuraavan kerhokerran ohjelmasta ja pyydämme perheitä ottamaan seuraavalle kerralle ulkoiluun sopivat vaatteet ja mäen laskuun tarvittavat välineet (pulkka, liukuri).

Materiaalit, välineet, tilajärjestelyt, avustavat henkilöt

Materiaali:

- saksia
- erivärisiä kartonkeja
- askartelumallit
- liimaa
- metsästä naavaa
- puukiekkoja
- maustepippureita
- pieniä kiviä
- maalia ikkunamaalaukseen
- Syötävää ja juotavaa

Tilat:
MLL:n Kuopion yhdistyksen Tavallisen Toiminnan Talon toimitilat.
Tilaa järjestellään siten, että peitämme tiloissa olevat kirpputoritavarat. Järjestelemme pajat siten, että saamme hyödynnettyä käytössä olevan tilan kokonaan. Kaikki pajoissa tarvittavat tarvikkeet ovat valmiina ennen kerhon alkua.

Avustavat henkilöt:
Mukana on sairaanhoitaja opiskelija ja perhekeskus Tavallisen Toiminnan Talon hallituksen jäsen
Kaikissa pajoissa on oma ohjaaja.

Huomioitavaa (eriyttäminen, varasuunnitelma, turvallisuus)

Olemme suunnitelleet pajojen toiminnat siten, että kaikki voivat niihin osallistua. Perheet voivat kiertää pajoja oman mieltymyksen ja oman aikataulun mukaisesti. Vanhemmat huolehtivat lapsistaan, mutta jokaisella pajalla on oma ohjaaja ohjaamassa toimintaa ja auttamassa jos joku tarvitsee apua.

Vanhemmilta on kysytty etukäteen perheenjäsenten allergiat ja näin ollen osaamme huomioida allergiat naposteltavaa ostettaessa. Ostamme syötävät niin, että kaikki voivat syödä niitä.

Vanhemmilta on kysytty myös lasten erityistarpeista, jotta voimme huomioida ne toimintaa suunniteltaessa.

Tiloissa on ensiaputarvikkeet.

Arviointi (etukäteisarviointi ja jälkikäteisarviointi – ohjaaja, opiskelija)

Ensimmäinen kerhokerta oli 16.2.2013 Tavallisen Toiminnan Talolla. Kerhokerran tarkoituksena oli tutustua toisiimme ja ryhmääntyminen. Toiminta aloitettiin leikkihuoneesta, jossa kaikki esittelivät itsensä ja kävimme läpi tulevan kevään ohjelmaa. Lisäksi kerroimme kerhokerran ohjelmasta.

Olimme järjestäneet neljä eri toimintapistettä, joissa jokainen sai käydä oman mielenkiinnon mukaisesti. Jokaisella toimintapisteellä oli oma ohjaaja. Toimintapisteinä olivat leikkihuone, missä sai leikkiä vapaasti, kaksi askartelupöytää, joissa askarreltiin luonnonmateriaaleista sekä ikkunanmaalaus, jossa aiheena oli luonto. Välillä joimme kahvia/mehua ja söimme pientä purtavaa oman aikataulun mukaisesti. Lopuksi menimme leikkihuoneeseen päättämään kerhokerran.

Kerhokerta onnistui todella hyvin. Lapset ja vanhemmat osallistuivat kaikkeen toimintaan. He kiersivät pajoja oman aikataulun ja mielenkiinnon mukaan. Perheet askartelivat eläimiä ja peikkoja, jotka he saivat ottaa mukaan kotiin. Ikkunamaalaus onnistui myös mielestämme todella hyvin. Lapset olivat todella innoissaan maalaamisesta ja vanhemmat osallistuivat myös. Yhteistyössä syntyi koko ison ikkunan peittävä taideteos.

Tunnelma vaikutti rauhalliselta ja innostuneelta. Kyselimme toiminnan aikana vanhempien ja lasten toiveita toiminnan suhteen ja palautetta ensimmäisestä kerhokerrasta. Vanhemmat kiittelivät sitä, että emme olleet suunnitelleet toimintaa siten, että olisi tiukka aikataulu. He toivoivat jatkossakin mukavaa ja rentoa yhdessä oloa. Vanhemmat kertoivat, että arkena työ ja lasten päivähoito on hyvin aikataulutettua ja täynnä ohjelmaa.

Toiminnan suunnittelulomake

Ohjaaja: Riikka Kotela, Heli Nevavesi ja Eetu Junnilainen Pvm.:23.3.2013 **Klo** 15-17

Aihe:_Toinen toimintakerta **Kohderyhmä:** Lapsiperheet

Tavoitteet: Lasten osallisuus ja inkluusio sekä luontoelämysten mahdollistaminen

Menetelmät: Ulkoilu, liikuntaleikit ja mäenlasku

Orientointi ja motivointi Tervehdimme jokaista kerholaista ja toivotamme heidät tervetulleiksi. Olemme itse innostuneita toiminnasta ja pyrimme huomioimaan kaikki kerholaiset. Osallistumme itse aktiivisesti toimintaan.
Ryhmittely ja sosiaalimuoto Kerhoon osallistuu viisi perhettä ja mukana on myös erityistä tukea tarvitsevia lapsia.
Toiminnan vaiheet ja kesto • Yhteinen aloitus Tavallisen Toiminnan Talolla. • Lähtö Valkeisen lammen ulkoilualueelle • Alkulämmittelyleikki • Mäenlasku • Eväiden syönti • Loppuleikki
Toimintavaiheiden konkreetti kuvaus / tilanteen eteneminen käytännössä Yhteinen aloitus Tavallisen Toiminnan Talolla. Pieni esittelykierros, jos paikalla uusia perheitä. Lähtö Valkeisen lammen ulkoilualueelle yhdessä kävellen. Alkulämmittelyleikki: Laululeikki ”pää, olkapää, peppu, polvet, varpaat” Mäenlasku: Perheet tuovat itse mäenlaskuun tarvittavat välineet.

Eväiden syönti: Otamme mukaan lämmintä ja kylmää juotavaa ja jotain helppoa syötävää.

Loppuleikit: Hippaleikki lammen jäällä.
Värileikki lammen jäällä.

Lisäksi varalla hankimaalaustarvikkeet jos jää aikaa.

Materiaalit, välineet, tilajärjestelyt, avustavat henkilöt

- Syötävää ja juotavaa
- Pulkka ja liukuri, jos jollakin ei ole omaa.

Kerhokerta aloitetaan Tavallisen Toiminnan Talon tiloissa, mutta toteutetaan pääsääntöisesti lähellä olevalla Valkeisen lammen ulkoilualueella.

Mukana kaksi sairaanhoitajaopiskelijaa. Varalla oli sosionomiopiskelija.

Huomioitavaa (eriyttäminen, varasuunnitelma, turvallisuus)

Mukana on lapsia, joilla on erityisen tuen tarvetta. Toiminta on suunniteltu kuitenkin niin, että kaikki voivat osallistua. Vanhemmat ovat vastuussa lapsistaan, mutta mukana on lisäksemme sairaanhoitajaopiskelijoita auttamassa perheitä. Mäenlaskussa on varmistettava, että laskupaikka on turvallinen ja lapset laskevat yksi kerrallaan ja kiipeävät mäen ylös oikeasta kohdasta.

VARASUUNNITELMA:

Sään ollessa huono pidämme kerhon Tavallisen Toiminnan Talon tiloissa.

Yhteinen aloitus Tavallisen Toiminnan Talolla. Pieni esittelykierros, jos paikalla uusia perheitä.

Alkuleikki: Laululeikki ”pää, olkapää, peppu, polvet, varpaat”

Seuraavaksi siirrymme pajatyöskentelyyn, jossa on kolme pajaa. Perheet saavat kiertää pajoja omaan tahtiinsa ja pajat on sijoiteltu niin, että hyödynnämme kokonaan käytössä olevan tilan.

istutuspaja: Osallistujat saavat istuttaa erilaisia siemeniä astioihin. Varataan tätä varten erilaisia siemeniä, astioita ja multaa.

askartelupaja: Varataan erilaisia pääsiäisaskartelumalleja, joista jokainen saa valita, mitä haluaa tehdä tai annetaan mahdollisuus luoda jotain muuta.

Virpomavitsojen teko: Varataan pajunoksia, joita kerholaiset voivat koristella.

Perheille on tarjolla pientä naposteltavaa oman aikataulun mukaisesti.

Aikataulun salliessa vapaata leikkiä ja pelejä.

Yhteinen lopetus ja palaute.

Arviointi (etukäteisarviointi ja jälkikäteisarviointi – ohjaaja, opiskelija)

Kerho pidettiin Valkeisen lammella 23.3.2013. Aloituksen pidimme Tavallisen Toiminnan Talolla, josta lyhyen esittelyn jälkeen kävelimme yhdessä lähellä sijaitsevan Valkeisen lammen ulkoilualueelle. Ohjelmaan sisältyi leikkejä, mäenlaskua ja eväiden syöntiä. Ensimmäinen ”pää, olkapää, peppu jne.” leikki oli lammen jäällä. Tämä olikin suurimmalle osalle tuttu leikki ja yksi kerholaisista tuli ohjaajan kaveriksi näyttämään, kuinka leikkiä leikitään. Leikin jälkeen siirryimme pulkkamäkeen.

Mäenlasku oli lasten mieleen. Kerholaisten erilaiset riemunkiljahdukset ja iloiset ilmeet mäkeä laskiessa saivat niin vanhemmat, kuin ohjaajatkin hyvälle mielelle. Yksi kerholaisista oli laskenut mäkeä ”ainakin sata kertaa”. Mäenlaskun lomassa oli myös eväiden syöntiä. Evääksi olimme valinneet kylmää ja kuumaa mehua, viinirypäleitä, banaania, pähkinöitä ja rusinoita. Eväitä syötiinkin sitten suurella hartaudella eväspisteen ympärillä.

Ohjelman loppuun olimme suunnitelleet polttopalloa ja värileikkiä, mutta koska havaitsimme, että kaikki nauttivat mäenlaskusta niin päätimme jatkaa sitä kauemmin. Pohdimme myös, että leikit olisivat ehkä liian haasteellisia. Nuorin lapsista oli 1v 8kk ja vanhin 7 vuotta, mäenlaskun lomassa opeteltiinkin oman vuoron odottamista, toisten huomioon ottamista ja itse mäenlaskutekniikkaa. Myös aikuiset laskivat mäkeä silloin tällöin lastensa kanssa.

Mäenlaskun jälkeen pakkasimme tavarat ja lähdimme lammen jäälle, jossa oli vuorossa viimeinen leikki, hippa. Alun perin ohjelmaan oli suunniteltu töpseli- ja lohikäärmehippa, mutta hippa muutettiin perushipaksi, koska tässä vaiheessa kerhopäivää keskittyminen ensiksi mainittuihin olisi ollut haasteellista. Kaikki lapset ja osa aikuisista osallistui mukaan ja välillä oli jo montakin hippaa, mutta hauskaa tuntui kaikilla olevan.

Toiminnan suunnittelulomake

Ohjaaja: Riikka Kotela, Heli Nevavesi & Eetu Junnilainen **Pvm.**: 13.4.2013 **Klo** 15-17

Aihe: Kolmas toimintakerta **Kohderyhmä:** lapsiperheet

Tavoitteet: Lasten osallisuus ja inkluusio

Menetelmät: Yhteisleikit ja askartelu

Orientointi ja motivointi Tervehdimme jokaista kerholaista ja toivotamme heidät tervetulleiksi. Olemme itse innostuneita toiminnasta ja pyrimme huomioimaan kaikki kerholaiset. Osallistumme itse aktiivisesti toimintaan.
Ryhmittely ja sosiaalimuoto Kerhoon osallistuu viisi perhettä ja mukana on myös erityistä tukea tarvitsevia lapsia.
Toiminnan vaiheet ja kesto • Alkuleikki • Sormivärimaalausta • Eväiden syönti • Yhteisleikkejä ja -pelejä • Yhteinen lopetus
Toimintavaiheiden konkreetti kuvaus / tilanteen eteneminen käytännössä Alkuleikki: ”herää, herää vahtikoira, luusi on kadonnut”. Sormivärimaalausta: aiheena on luonto. Eväiden syönti: Kahvit ja mehut sekä syötävät ovat tarjolla koko ajan, jolloin perheet voivat kahvitella omaan tahtiin. Yhteisleikkejä ja -pelejä: Kim-leikki, pallon kuljetus ja laiva on lastattu Yhteinen lopetus: Palautetta toimintakerrasta ja lippujen jakaminen luistelunäytökseen.

Materiaalit, välineet, tilajärjestelyt, avustavat henkilöt

MLL:n Kuopion yhdistyksen Tavallisen Toiminnan Talon toimitilat.
Tilaa järjestellään siten, että peitämme tiloissa olevat kirpputoritavarat. Järjestelemme askartelun ja muun toiminnan siten, että saamme hyödynnettyä käytössä olevan tilan kokonaan. Kaikki tarvittavat tarvikkeet ovat valmiina ennen kerhon alkua.

Mukana on kaksi sairaanhoitajaopiskelijaa ohjaamassa toimintaa.

Huomioitavaa (eriyttäminen, varasuunnitelma, turvallisuus)

Olemme suunnitelleet pajojen toiminnat siten, että kaikki voivat niihin osallistua. Vanhemmat huolehtivat lapsistaan, mutta ohjaajat ovat ohjaamassa toimintaa ja auttamassa jos joku tarvitsee apua.

Vanhemmilta on kysytty etukäteen perheenjäsenten allergiat ja näin ollen osaamme huomioida allergiat naposteltavaa ostettaessa. Ostamme syötävät niin, että kaikki voivat syödä niitä.

Vanhemmilta on kysytty myös lasten erityistarpeista, jotta voimme huomioida ne toimintaa suunniteltaessa.

Tiloissa on ensiaputarvikkeet.

Arviointi (etukäteisarviointi ja jälkikäteisarviointi – ohjaaja, opiskelija)

Kolmas kerhopäivä pidettiin Tavallisen Toiminnan Talolla 13.4.2013. Ohjelma alkoi alkuleikillä, joka oli ”herää, herää vahtikoira, luusi on kadonnut”. Tähän leikkiin kaikki lapset osallistuivat mielellään ja jaksoivat hyvin keskittyä. Lapsilla oli hauskaa, kun vahtikoiran luu löytyi.

Alkuleikin jälkeen oli sormivärimaalausta, jossa aiheena oli luonto. Lapset maalasivat perhosia, lintuja ja muuta aiheeseen liittyvää.
Tämä jälkeen oli tarjolla ohjelmassa ”evästauko” ja tällä kertaa tarjolla oli appelsiinia, viinirypäleitä, keksiä, mehua ja kahvia.

Evästauon jälkeen oli ehkä hieman liian pitkä tauko ennen seuraavaa leikkiä, sillä tunnelma alkoi jo villiintyä melkoisesti. Tunnelma saatiin rauhoittumaan Kim-leikin parissa. Seuraavaksi oli leikkinä pallon vieritys jalkoja apuna käyttäen osallistujalta toiselle. Tähän leikkiin osallistui osa lapsista ja kolme ohjaajaa. Leikin kuluessa ohjeita hieman helpotettiin, sillä pienimpien oli haastavaa siirtää palloa vain jaloilla. Osa lapsista halusi leikkiä

muita leikkejä tai pelata pelejä ja heille annettiin siihen mahdollisuus. Lisäksi leikittiin ”laiva on lastattu” leikkiä.

Toiminnan suunnittelulomake

Ohjaaja: Riikka Kotela, Heli Nevavesi & Eetu Junnilainen **Pvm.** 25.5.2013 **Klo** 10-12

Aihe: Neljäs toimintakerta **Kohderyhmä:** Lapsiperheet

Tavoitteet: Lasten osallisuus ja inkluusio.
Mahdollistaa lapsille luontoelämyksiä.
Tukea lasten innostusta sekä tiedonhalua luonnon ilmiöitä kohtaan.
Mahdollistaa luonnon tutkiminen eri aisteilla.

Menetelmät: Luontorastit ja lintubongaus

Orientointi ja motivointi

Tervehdimme jokaista kerholaista ja toivotamme heidät tervetulleiksi. Olemme itse innostuneita toiminnasta ja pyrimme huomioimaan kaikki kerholaiset. Osallistumme itse aktiivisesti toimintaan.

Lapsia motivoi aikuisen oma kiinnostus ja innostuneisuus toiminnasta. Aikuinen on mukana toiminnassa.

Ryhmittely ja sosiaalimuoto

Kerhoon osallistuu viisi perhettä ja mukana on myös erityistä tukea tarvitsevia lapsia.

Toiminnan vaiheet ja kesto

- Yhteinen aloitus
- Lintubongaus
- Luontorastit
- Makkaranpaisto
- Tilan eläimiin tutustuminen
- Palautteen kyseleminen
- Yhteinen lopetus

Toimintavaiheiden konkreetti kuvaus / tilanteen eteneminen käytännössä

Toimintakerta pidetään Puijon Konttilassa

Yhteinen aloitus: Lyhyt esittäytyminen, koska mukana on vieraileva ohjaaja lintuyhdistys Kuikasta. Kerrotaan päivän ohjelmasta ja aikataulusta.

Lintubongaus: Perheitä on pyydetty ottamaan kiikareita mukaan. Varaamme mukaan kiikareita, jos kaikilla ei ole mukana omia. Lintuyhdistyksestä tuleva ohjaaja tuo lintubonga-

ukseen tarvittavat materiaalit ja hän myös ohjaa lintubongauksen.

Luontorastit:
Lähiympäristöön on asetettu luontorasteja, joita perheet kiertävät. Luontorastit on sijoitettu niin, että niiden löytämiseksi ei tarvitse erillistä karttaa. Perheet aloittavat eri rasteilta. Perheet saavat kiertää rastit omassa tahdissaan. Luontorasteissa on luontoon ja luonnonilmiöihin liittyviä kysymyksiä esim.
Katso taivaalla olevia pilviä! Huomaatko kuinka ne liikkuvat ja muuttavat muotoaan? Mitä ainetta pilvet ovat? 1. Pumpulia, X. Vettä, 2. Ilmaa.

Luontorastien kysymykset ja oikeat vastaukset käydään lopuksi yhdessä läpi.

Makkaranpaistoa: Perheet voivat paistaa makkaraa pihassa olevalla nuotiopaikalla.

Tilan eläimiin tutustuminen: Konttilassa on mahdollisuus tutustua tilan eläimiin.

Palautteen kysyminen: Perheiltä kysellään palautetta kerhokerroista

Yhteinen lopetus:

Materiaalit, välineet, tilajärjestelyt, avustavat henkilöt

Etukäteen tehdyt luontorastit ja vastauslomakkeet.

Sään mukaiset vaatteet.

Makkarat ja juomat

Tilajärjestelyt: Kerhokerta pidetään Puijon Konttilassa. Toiminnan toteutuksessa hyödynnetään Puijon Konttilan pihapiiriä ja lähimetsää.

Avustava henkilöstö: Mukana kaksi sairaanhoitajaopiskelijaa, liiketalouden opiskelija ja edustaja Perhekeskus Tavallisen Toiminnan Talosta.

Huomioitavaa (eriyttäminen, varasuunnitelma, turvallisuus)

Toiminta on suunniteltu niin, että kaikki vaivat osallistua. Vierailevaa ohjaajaa on informoitu huomioitavista kerholaisten erityistarpeista toiminnan suunnittelua ja toteutusta ajatellen.

Jos on huono ilma, Konttilassa on mahdollista paistaa ja syödä makkarat sisätiloissa. Muu toiminta suunnitellusti. Sään mukainen pukeutuminen.

Eläimiä saa mennä katsomaan vain Konttilan isännän luvalla. Lapset eivät saa mennä eläinten luo ilman aikuista.

Sairaanhoitaja- ja liiketalouden opiskelijat auttavat perheitä, joissa useampi lapsi.
Makkaranpaistopisteessä yksi ohjaaja.
Luontorasteissa yksi ohjaaja.

Mukana on ensiaputarvikkeet.

Arviointi (etukäteisarviointi ja jälkikäteisarviointi – ohjaaja, opiskelija)

Neljäs kerhopäivä pidettiin Puijon Konttilassa 25.5.2013. Mukana oli vieraileva ohjaaja Lintuyhdistys Kuikasta. Ilma suosi ja saimme nauttia auringon paisteesta. Ohjelma aloitettiin Konttilan pihasta, jossa lyhyen esittelyn jälkeen lähdettiin läheisille metsäpoluille bongaamaan lintuja ja etsimään merkkejä lintujen pesinnästä. Jokainen perhe sai mukaansa kiikareita ja infolapun lintujen havainnoinnista. Materiaali saatiin lintuyhdistys Kuikasta. Kerhopäivämme sattui ajankohtaan, jolloin oli menossa lasten lintuviikko. Lintujen havainnoinnin ohessa lapset löysivät luonnosta paljon ihmeteltävää. Jos aikuiset miettivät, että lintuja on vaikea havaita korkealta, niin lapset alkoivat sitten etsiä muurahaisia, kääntää kiviä ympäri, ihastella auringonpaisteessa kimmeltäviä hämähäkin verkkoja jne.

Lintujen etsinnän jälkeen perheet kävivät kiertämässä luontorastit joita oli kuusi kappaletta. Rastien vaikeustaso oli vastauksien perusteella sopiva. Lapset olivat myös kiinnostuneita selvittämään mikä olisi ollut oikea vastaus väärin menneisiin. Luontorastit ovat jatkossakin oiva tapa tutustua ja oppia luonnon ihmeistä. Rastin käyneet saivat myös pienet yllätyspussit, joissa oli ilmapallo, tikkari ja tarra. Lopuksi perheet saivat oman aikataulun mukaan paistaa makkaraa, käydä luontonäyttely aitassa ja käydä katsomassa tilan eläimiä. Eläinten katselun yhteydessä oli myös hyvä jututtaa perheitä ja kysellä palautetta kerhosta.

SAVONIA